

Sobiesław Szybkowski
(Uniwersytet Gdański)

<https://orcid.org/0000-0001-9366-8568>

O wykazach urzędników sieradzkich, łęczyckich, kujawskich i dobrzyńskich w Metryce Koronnej, ks. 14 i ich datacji raz jeszcze

<https://doi.org/10.26881/sds.2022.25.17>

Keywords: officials, Crown Register, Metryka Koronna, Łęczyca land, Sieradz land, Kuyawia, Dobrzyń land

Istnienie spisów urzędników ziemskich Królestwa Polskiego zawarte w księdze 14 Metryki Koronnej [dalej: MK 14], przechowywanej obecnie w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie¹ dostrzegło już kilku polskich mediewistów. Najstarszy i stosunkowo szeroki opis tego źródła, choć skoncentrowany, na wciągniętym tam wykazie urzędników wielkopolskich dał już Antoni Gąsiorowski². Krótko wzmiankował o tym interesującym źródle także Waldemar Bukowski³. Wykorzystał je również w średniowiecznych partiach wykazów urzędników podolskich Janusz Kurtyka, informując jednocześnie o zamiarze jego wydania w całości we współpracy ze wspomnianym Bukowskim⁴. Stosunkowo szeroko datacją partii kujawskich (brzeskich i inowrocławskich) oraz dobrzyńskich

---

¹ AGAD, Metryka Koronna, ks. 14 [dalej: MK 14], s. 410–416.

² A. Gąsiorowski, *Urzednicy zarzadu lokalnego w późnośredniowiecznej Wielkopolsce*, Poznań 1970, s. 135–137.

³ W. Bukowski, *Burgrabstwo krakowskie do połowy XVI wieku [w:] Urzędy dworu monarszego dawnej Rzeczypospolitej i państw ościennych*, red. A. Gąsiorowski, R. Skowron, Kraków 1996, s. 155, przyp. 2.

⁴ J. Kurtyka, *Wstęp* [w:] UP, s. 22–23.

wykazów z MK 14 zajął się Sobiesław Szybkowski w monografii o kujawskiej szlachcie urzędniczej⁵. Obszerny tekst o dacie spisów urzędników sieradzkich, łęczyckich, dobrzyńskich i kujawskich, w znacznej mierze polemiczny wobec ustaleń Szybkowskiego, opublikował również Janusz Bieniak⁶.

Niniejszy szkic źródłoznawczy jest powrotem do istotnego i dyskusyjnego problemu datacji wykazu urzędników wspomnianych wyżej ziem środkowopolskich. Jego celem będzie wskazanie na nowe możliwości rozwiązania tej kwestii, które otwiera bardziej wnikliwa niż do tej pory analiza oryginalnego tekstu źródła, w tym zwłaszcza jego cech zewnętrznych.

Na wstępie należy jednak omówić dotychczasowe ustalenia. Szybkowski na podstawie analizy czasu sprawowania urzędów przez odnotowanych w wykazie ziemskich urzędników brzeskich⁷ uznał, że jego pierwotna warstwa powstała pomiędzy 20 września 1480 a 20 października 1484 r. (czas sprawowania urzędu wojewody brzeskiego przez Piotra Donina z Prawkovic). Poprawek w nim dokonano natomiast w latach 1491–1494, kiedy urząd wojewody inowrocławskiego sprawował Maciej ze Służewa, w pierwotnym tekście odnotowany jako kasztelan brzeski, co zostało jednak poprawione poprzez wciągnięcie jego nowej tytułatury⁸. Zdaniem wspomnianego badacza w podobnym czasie (1480–1484) została spisana tą samą ręką pierwotna warstwa wykazu urzędników inowrocławskich, zawarta na k. 212 MK 14, poprawiona następnie w latach 1491–1494⁹. Od obu wykazów kujawskich, zgodnie z koncepcją Szybkowskiego, późniejszy mógł być spis dobrzyński, powstały zapewne na początku 1485 r.¹⁰

Bieniak, w przeciwieństwie do Szybkowskiego, wyszedł ze słuszejszego pod względem warsztatowym założenia, że problem datacji pierwotnej warstwy kujawskich i dobrzyńskich należy rozpatrywać w ścisłej łączności z datowaniem powstałej jego zdaniem w tym

---

⁵ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006, s. 718–724.

⁶ J. Bieniak, *Wykaz urzędników Polski środkowej w 14 tomie Metryki Koronnej [w:] Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza*, Warszawa 2014, s. 426–435.

⁷ MK 14, s. 211v.

⁸ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 718, 719.

⁹ *Ibidem*, s. 719–721.

¹⁰ *Ibidem*, s. 722.

samych czasie pierwotnej warstwy wykazu urzędników sieradzkich i łęczyckich, zawartych na tej samej karcie (211v) MK 14¹¹. Analizując czas sprawowania urzędów ziemskich i kościelnych przez osoby wymienione w wykazach, doszedł on do wniosków, że pierwotne warstwy wykazu sieradzkiego zostały spisane pomiędzy 15 lutego 1484 a 25 listopada 1485 r.¹², a łęczyckiego zapewne w marcu 1484 r. (z rozszerzeniem tego wniosku również na spis sieradzki)¹³. Pierwotny wykaz dobrzyński zdaniem Bieniaka powstał natomiast po 25 czerwca 1484 r. (Jan Kościelecki ze Skępego był wówczas jeszcze kasztelanem kruszwickim, zdaniem zaś toruńskiego badacza w interesującej nas tu warstwie wykazu został wymieniony jako kasztelan dobrzyński), a przed 28 lutego 1486 r. (Piotr ze Smólska wymieniony tu jako miecznik nie sprawował już tego urzędu, gdyż był on zajmowany przez bliżej niezidentyfikowanego Andrzeja)¹⁴. Druga i późniejsza warstwa wykazu dobrzyńskiego według Bieniaka powstała przed 25 lutego 1490 r. (nie żył wówczas wymieniony tu jako sędzia Piotr z Rembielina). W wypadku datacji pierwotnej partii spisu urzędników brzeskich wspomniany badacz uznał, że *terminus post quem* „jego sporządzenia, a przynajmniej rozpoczęcia” należy wyznaczyć na jesień 1483 r. (wybór po Andrzeju Oporowskim na biskupa wrocławskiego uwzględnionego w spisie Piotra Mosińskiego z Bnina 1 sierpnia 1483 r., zatwierdzony 19 października 1483 r., wymagane serwicja zapłacił przez pełnomocnika 31 października tego roku), *terminus ante quem* to przełom maja i czerwca 1484 r. (upowszechnienie się wiadomości o śmierci wojewody brzeskiego Piotra Donina, zm. 20 maja 1484 r.)¹⁵.

W wypadku wykazu inowrocławskiego analiza przeprowadzona przez Bieniaka nie dała jednoznacznych efektów. Badacz zaproponował zatem alternatywnie *terminus ante quem* jego powstania na 22 grudnia 1483 r. (nie żył już Jan Kościelecki z Kościelca, wspomniany tam jako kasztelan kruszwicki i starosta inowrocławski, przy czym nie ma pewności, że nie został on pomyłony przez pisarza z następcą na urzędzie kasztelańskim Janem Kościeleckim ze Skępego, zresztą swoim bratem stryjecznym), ewentualnie na 23 sierpnia 1484 r. (chorążym inowrocławskim był wówczas

¹¹ J. Bieniak, *Wykaz...*, s. 428, 429.

¹² *Ibidem*, s. 430, 431.

¹³ *Ibidem*, s. 431.

¹⁴ *Ibidem*, s. 432.

¹⁵ *Ibidem*, s. 433.

już Mikołaj Kielbasa z Markowa, następca wymienionego w spisie Mikołaja z Moszczonego [Kościelnej Wsi]¹⁶.

Ostatecznym wnioskiem toruńskiego badacza dotyczącym problemu datacji, opartym na analizie czasu powstanie kolejnych spisów urzędników ziemskich, było położenie go na wiosnę lub wczesne lato 1484 r. w najwcześniejszej partii (przy czym w części dobrzyńskiej „twórca” dopisywał urzędników jeszcze później). Inną ręką natomiast dokonywano po 1491 r. poprawek do warstwy pierwszej¹⁷. Warto przy tym mocno podkreślić, że zdaniem Bieniaka poszczególne wykazy urzędników ziem środkowopolskich (pod względem czynności pisarskiej) powstawały kolejno, zgodnie z rozmieszczeniem na k. 211v i 212 MK 14: najpierw spis sieradzki, następnie dobrzyński, brzeski i wreszcie inowrocławski¹⁸.

Omówione wyżej wnioski dotyczące datacji pierwotnej warstwy spisu urzędników dobrzyńskich z MK 14 znalazły odbicie w przygotowanym przez Bieniaka wykazie tychże, opublikowanym w serii „Urzędnicy Dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII w.” (t. IV/1)¹⁹. Z zastrzeżeniem wszakże, że orientacyjny czas powstania warstwy drugiej wykazu dobrzyńskiego w tej publikacji toruńskiego badacza został precyzyjnie położony na lata 1485/1489²⁰.

Niezwykle istotną warsztatową wskazówką Bieniaka było zwrócenie uwagi na liczbę rąk pisarskich, które występowały w analizowanym przez nas źródle. Zdaniem toruńskiego badacza także to kryterium winno być wykorzystywane przy analizie dotyczącej czasu powstania go jako początkowej całości oraz czasu dokonywania uzupełnień²¹.

Postulat ów był jednak jeszcze do niedawna możliwy do zrealizowania tylko w części. W Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie bowiem z reguły i zgodnie z wewnętrznymi przepisami poszczególne księgi Metryki Koronnej udostępniano badaczom wyłącznie w postaci monochromatycznych czarno-białych mikrofilmów sporządzonych kilkadziesiąt lat temu. Nierzadko były one również poważnie nieczytelne z powodu normalnego zużycia podczas częstego korzystania z nich na czytnikach. Wszystko to w praktyce uniemożliwiało

¹⁶ *Ibidem*, ds. 434, 435.

¹⁷ *Ibidem*, s. 435.

¹⁸ *Ibidem*, s. 428, 429, 434.

¹⁹ Zob. np. UKD, s. 253–255.

²⁰ Zob. np. *ibidem*, s. 256.

²¹ J. Bieniak, *Wykaz...*, s. 427–429.

przeprowadzenie głębszej analizy rąk pisarskich wykazów urzędników śródkowopolskich z odwołaniem się do zwyczajów pisarzy go sporządzających i barw użytych przez nich atramentów. Przeszkody te przestały istnieć dopiero kilka lat temu w wyniku umieszczenia w sieci bardzo dobrej jakości kopii elektronicznych całości Metryki Koronnej, w tym MK 14²². Szersze możliwości pozwoliły na podjęcie próby identyfikacji wszystkich rąk pisarskich, które występowały w interesującym nas tu przekazie źródłowym. Mamy oczywiście świadomość, że próby identyfikacji rąk pisarskich należą do niezwykle trudnych zadań zewnętrznej krytyki źródeł, z tego względu są stosunkowo rzadko podejmowane na gruncie mediewistyki polskiej²³. Wiadomo bowiem, że zwyczaje i dukt pisarski mogły się zmieniać u jednego pisarza na przestrzeni czasu, a nawet w tym samym pisanym przez niego dłuższym tekście zmęczenie lub inna niedyspozycja mogły doprowadzić do pewnych różnic duktu. Podobnie zmiana narzędzia pisarskiego na nowsze lub inaczej zacięte albo zastosowanie atramentu z innej partii czy akceptacja nowinek w zakresie systemu pisma. Wydaje się wszakże, że w krótkich tekstach pisanych w niedługich przedziałach czasowych można wyodrębnić dla konkretnego pisarza jego zwyczaje pisarskie i charakterystyczne techniczne cechy pisma. Poniżej przedstawiamy uzyskane wyniki.

Charakterystyka rąk pisarskich

Ręka 1 (Ręka 1)

Ręka ta odpowiada za pierwotny tekst wszystkich śródkowopolskich wykazów urzędniczych poza wykazem dobrzyńskim. Charakterystyczne dla niej było użycie końcowego „s” w formie typowej dla kursywy gotyckiej, w postaci litery umieszczonej pomiędzy drugą

²² Obecnie dostępne za pośrednictwem strony internetowej www.szukajwarchiwach.gov.pl.

²³ Ostatnio zob. np. P. Rabiej, *Dokumenty Unii Horodelskiej* [w:] 1413 m. *Horodlės aktai (dokumentai ir tyrinėjimai)/Akty horodelskie z 1413 roku (dokumenty i studia)*, sudarė/red. J. Kiaupienė, L. Korczak, parengė/oprac. J. Kiaupienė, L. Korczak, P. Rabiej, E. Rimša, J. Wroniszewski, Vilnius–Kraków 2013, s. 105–110; częściej mamy do czynienia z próbami określenia rąk pisarskich w edycjach krytycznych źródeł aktowych, zob. np.: *Księga ziemska kaliska 1400–1409*, wyd. T. Jurek, Poznań 1991, s. VIII–IX, a ostatnio *Księgi tawnicze Starej Warszawy z lat 1454–1535*, red. nauk. A. Bartoszewicz, Warszawa 2020, s. 12–14, 281–283, 488, 489, 745, 746.

i trzecia linią schematu czteroliniowego, w formie przypominającej majuskulne „B” z zaostrozonymi brzuszkami. Bardzo charakterystyczne jest użycie przez tego pisarza znaku brachygraficznego na „-us”, który został rozciągnięty pomiędzy pierwszą i czwartą linią schematu czteroliniowego, z brzuszkami pomiędzy linią pierwszą i drugą. Znak ten jest nadto bardzo ściśnięty. Pióro tej ręki zacięte średnio ostro, atrament obecnie koloru ciemnobrunatnego, miejscami bardzo wyblakły. Charakterystyczne dla tej ręki było używanie przydomka posesjonatywnego z wykorzystaniem „de” i nazwy miejscowości, polska forma przymiotnikowa z końcówką „-ski” była stosowana incydentalnie.

Ręka 2 (Ręka 2)

Ręką tą sporządzono poprawki we wszystkich wykazach poza wykazem łączyczkim i inowrocławskim, ta ręka zapoczątkowała również wykaz dobrzyński łącznie z nagłówkiem. Charakterystyczne było dla niej używanie najczęściej końcowego „s” w formie nawiązującej już do okrągłego „s” z humanistycznej antyki. Znak brachygraficzny na „-us” w formie rozciągniętej pomiędzy drugą i czwartą linią schematu czteroliniowego, jego brzuszek pomiędzy linią drugą i trzecią. Pióro tej ręki zacięte znacznie mniej ostro niż pióro ręki 1, co dało kreskę sporo grubszą. Atrament obecnie koloru jasnobrażowego, wpadającego w kolor pomarańczowy. Pozwala to przypuszczać, że podczas jego sporządzania użyto zbyt mało soli żelazowej²⁴. Pisarz ten stosował przydomki posesjonatywne najczęściej w polskiej formie przymiotnikowej (z końcówką „-ski”), z wykorzystaniem „de” i nazwy miejscowości natomiast incydentalnie.

Ręka 3 (Ręka 3)

Ręką 3 sporządzono poprawki i dopiski we wszystkich wykazach. Pisarz tej ręki także używał najczęściej końcowego „s” odmiennego od klasycznej formy gotyckiej, nawiązującego swym kształtem do wzorców humanistycznych. Jego forma przypominała gotycki kształt arabskiej cyfry „4”. Charakterystyczne dla tej ręki było stosowanie kontrakcji dla słowa „castellanus” w formie wyniesienia

---

²⁴ *Jak czytać rękopis średniowieczny?*, red. P. Géhin, tłum. B. Spieralska, Warszawa 2008, s. 43.

końcówki pomiędzy pierwszą i drugą linię schematu czterolinowego. Znak brachygraficzny na „-us” w klasycznej formie. Pióro zacięte bardzo ostro, co skutkowało najcieńszą kreską spośród wszystkich pisarzy analizowanych wykazów urzędniczych. Atrament – obecnie bardzo ciemny brąz, wpadający w kolor fioletowy, co może oznaczać, że do jego sporządzenia użyto proporcjonalnie sporo soli żelazowej. Pisarz tej ręki używał przede wszystkim przydomków posesjonatycznych z wykorzystaniem „de” i nazwy miejscowości, polska forma przymiotnikowa z końcówką „-ski” była stosowana incydentalnie.

Ręka 4 (*Ręka 4*)

Pisarz ten wprowadził tylko dwa dopiski do wykazu sieradzkiego. Końcowe „s” w formie tradycyjnej gotyckiej, tak jak ręka 1. Atrament jednak znacznie różni się kolorem, jest znacznie jaśniejszy niż przy ręce 1, pióro również ostrzej zacięte.

Ręka 5 (*Ręka 5*)

Ręką 5 wprowadzono dopiski i uzupełnienia w wykazie łączyckim. Pismo z cechami italiki, wprawdzie jedno „s” końcowe w formie klasycznej gotyckiej, jednak drugie „s” końcowe w formie długiej. Wyraz „castellanus” oddawany wyłącznie w formie abrewiacji suspensyjnej. Atrament ciemnobrązowy, ale nieco jaśniejszy niż ręki 3. Pióro zacięte ostro, ale nie tak ostro jak ręki 3. Pisarz ręki 5 używał wyłącznie przydomków posesjonatycznych z wykorzystaniem „de” i nazwy miejscowości.

Ręka 6 (*Ręka 6*)

Ręką 6 wykonano tylko dwa dopiski w wykazie łączyckim. Pisarz ten jako jedyny z pisarzy analizowanych wykazów stosował minuskulne „r”, tzw. okrągłe. Atrament brązowy. Pióro zacięte średnio ostro.

Ręka 7 (*Ręka 7*)

Pisarz tej ręki wykonał dopiski i uzupełnienia tylko w wykazie dobrzyńskim. Stosował wyłącznie końcowe okrągłe „s” nawiązujące do form humanistycznych. Atrament obecnie o odcieniu

jasnoczerwonobrazowym, obecnie znacznie wyblakły. Pióro dość ostro zacięte, kreska stosunkowo cienka. Pisarz ten używał wyłącznie przydomków posesjonatywnych z wykorzystaniem „de” i nazwy miejscowości.

Ze względu na znaczne wyblaknięcie pisma nie potrafimy, niestety, jednoznacznie stwierdzić, czy pisarz, który dopisał w spisie brzeskim urząd podkanclerski do Andrzeja Oporowskiego to jedna z wyliczonych wyżej rąk czy też ręka osobna.

Wnioski płynące z naszej analizy pozwalają na stwierdzenie, że wykazy urzędników środkowopolskich powstawały w odmienny sposób niż ten zaproponowany przez Bieniaka. Został on bowiem zapoczątkowany przez pisarza ręki 1 na k. 211v sporządzeniem wykazu urzędników sieradzkich (prawa kolumna) i łęczyckich (lewa kolumna). Po ich wypełnieniu równocześnie w dole karty (prawa kolumna) sporządził spis urzędników brzeskich, następnie już na k. 212 wykaz urzędników inowrocławskich. Z niewiadomych do końca powodów pozostawił niezapisaną dolną część kolumny prawej na k. 211v. Można tylko przypuszczać, że był świadom, iż spisy urzędników sieradzkich i łęczyckich będą wymagały uzupełnień i na nie właśnie je zarezerwował. Dopiero w późniejszym okresie dokonujący jako pierwszy uzupełnień w dziele pisarza ręki 1 pisarz ręki 2 zapoczątkował spis dobrzyński, pierwotnie niezaplanowany. Poza charakterystycznymi cechami ręki 2 wskazuje na to również stylistyka nagłówka: „Dobrzyn”, gdy ręka pierwsza konsekwentnie w nagłówkach stosowała formę przymiotnikową: „terra Siradiensis”, „Lanciciensis”, „Cuiaviensis” (tu z podziałem na „palatinatus Brestensis” i „palatinatus Juniwladislaviensis”). Na kształt formy wykazu miał zatem wpływ zarówno pisarz ręki 1 (największy), jak i pisarz ręki 2. Pozostali pisarze (ręce 3–7) wprowadzali już tylko uzupełniania do zrębu tekstu spisane przez swoich wcześniejszych kolegów, choć niekiedy poważne. Podobny stopień wyblaknięcia atramentu pozwala na wysunięcie wniosku, że pierwotny tekst wykazu wyszedł spod ręki 1 raczej w tym samym czasie jako pełny i rozplanowany tekst, do którego dane zostały być może wciągnięte z brudnopisowych notatek, będących w posiadaniu polskiej kancelarii królewskiej.

Zaprezentowaną tu wizję nawarstwień tekstu w analizowanym źródle odzwierciedla edycja wykazu urzędników środkowopolskich zawarta w aneksie źródłowym (o przyjętych zasadach wydawniczych niżej).

Zebrane przez nas dane dotyczące rąk pisarskich oraz urzędników odnotowanych w źródle pozwalają na ponowną próbę wydatowania czasu powstania kolejnych warstw pisarskich źródła.

Ręka 1

Wychodząc z założenia, że ręka 1 spisała zrab spisu jednocześnie i zapewne na podstawie stosunkowo aktualnych informacji, należy założyć, że do prób orientacyjnej datacji całości spisu najlepiej wykorzystać dane dotyczące faktycznych kadencji urzędniczych zawartych w nim jako całości, a nie w jego poszczególnych partiach wojewódzkich/ziemskich. Najłatwiej przy tym ustalić *terminus ad quem* interesującej nas tu warstwy. W wykazie urzędników kujawskich został bowiem wciągnięty przez rękę 1 biskup włocławski Andrzej, identyczny bez wątplenia z podkanclerzym koronnym Andrzejem z Oporowa. Jego imię zostało skreślone zapewne przez rękę 2 i na pewno ta sama ręka nadpisała imię Piotra Mosińskiego z Bnina, następcy Oporowskiego na stolicy biskupiej we Włocławku. Andrzej zmarł tymczasem pomiędzy 25 kwietnia 1483 r. a 7 maja 1483 r.²⁵ Nasuwa się zatem wniosek, że ręka 1 spisała wykaz urzędników środkowopolskich przed jego śmiercią. Koresponduje z tym to, że pisarzowi ręki 1 nie była również znana zmiana, która nastąpiła w wyniku śmierci Jakuba z Rokszyc (w źródle podano mu mylnie imię Jan) na urządzie sędziego ziemskiego sieradzkiego, co nastąpiło pomiędzy 22 lutego i 13 maja 1483 r.²⁶ Znacznie mniejsze możliwości daje analiza czasu sprawowania urzędów osób odnotowanych w spisie w wypadku ustalenia *terminus post quem* wykazu autorstwa pisarza ręki 1. Tu przydatny jest wyłącznie czas objęcia starostwa sieradzkiego przez podkomorzego łęczyckiego Dzierśława z Bielaw, który w pierwotnej partii spisów

²⁵ P. Dembiński, *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich. Studium prozopograficzne 1428–1500*, Poznań 2012, s. 357. Znosi to całkowicie wątpliwości J. Bieniaka (*Wykaz...*, s. 431), dotyczące braku w spisie łęczyckim przy wojewodzie Mikołaju z Kutna urzędu starosty generalnego Wielkopolski (określono go dodatkowo tylko jako starostę gostyńskiego), Kucieński bowiem nominację na wielkopolskie starostwo generalne uzyskał dopiero 18 lutego 1484 r. (UW, s. 175), zatem dawno po śmierci Andrzeja z Oporowa.

²⁶ UŁS, s. 124; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. „Magnifici et generosi”*, Łódź 1998, s. 288; J. Bieniak, *Wykaz...*, s. 430, nie znając korekty daty objęcia przez następcę Jakuba, Piotra z Behcic, urzędu sędziego, uznał, że był on nim dopiero od 26 stycznia 1484 r.

został dwukrotnie ujęty z tym urzędem starościńskim. Nastąpiło to zaś pomiędzy 12 lipca i 28 listopada 1481 r.²⁷ Wydaje się zatem, że ręka 1 w szerokim zakresie czasowym spisała pierwotną warstwę spisów środkowopolskich pomiędzy jesienią roku 1481 a późną wiosną roku 1483. Być może dalsza analiza pozwoli na zawężenie tej orientacyjnej datacji. Ujęcie w wykazach ręki 1 Dobiesława z Kurozwęk jako kasztelana sieradzkiego, jego brata Mikołaja jako kasztelana rozpierskiego, a jako kasztelana spycimierskiego Rafała z Leszna, którzy ze stosownymi tytułami zaczęli występować notorycznie dopiero od zimy lub wiosny 1483 r.²⁸, pozwala przypuszczać, że nominacje te były stosunkowo niedawne i nastąpiły najwcześniej w końcu 1482 r. Być może zatem koniec 1482 r. stanowiłby *terminus post quem* działalności ręki 1 jako inicjatora wykazu urzędników środkowej Polski. Wagę tego spostrzeżenia osłabia jednak fakt, że poprzednicy wspomnianych wyżej kasztelanów po raz ostatni zostali odnotowani z tytułaturą w 1480 i 1481 r.²⁹, nie można zatem wykluczyć, że nominacje te nastąpiły jednak wcześniej.

Ręka 2

Terminus post quem działalności pisarza tej ręki w wykazie sieradzkim wyznacza ostatnie znane wystąpienie podczaszego sieradzkiego Mikołaja z Ostrowa (15 marca 1484 r.)³⁰, który został przez niego zastąpiony późniejszym posiadaczem tego urzędu Stanisławem z Parzniewic, znanym jednak zachowanym źródłem dopiero od 8 września 1497 r.³¹ Tu wszakże, ze względu na osiadłość Stanisława w powiecie piotrkowskim, z którego nie zachowały się księgi ziemskie i grodzkie dla tego okresu, jest prawdopodobne, że nominację otrzymał znacznie wcześniej i właśnie ujęcie go w analizowanym źródle jest pierwszym potwierdzeniem, że dziedzic Parzniewic sprawował ten urząd już w czasie działalności ręki 2 przy uzupełnianiu

²⁷ UŁS, s. 138; J. Bieniak, *Wykaz...*, s. 430.

²⁸ *Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483*, ze spuścizny A. Prochaski, wyd. G. Rutkowska, Warszawa 2005, s. 137; *Materiały do Kodeksu dyplomatycznego Małopolski*, t. 5: 1451–1506, edycja elektroniczna, oprac. W. Bukowski, F. Sikora, J. Wroniszewski, red. W. Bukowski, współpr. J. Szyszka, oprac. elektroniczne S. Prinke, Kraków 2014, nr 1589, 1677 – www.kodeks.pau.krakow.pl [dostęp: 13.06.2022]; UŁS, s. 98, 107, 157.

²⁹ UŁS, s. 98, 107, 134.

³⁰ *Ibidem*, s. 114.

³¹ *Ibidem*.

spisu środkowopolskiego. Możliwość taką dopuszczał już wcześniej Bieniak³². Ten sam wniosek należy również zastosować odnośnie do znajdującego się w wykazie sieradzkim Macieja Głowackiego, którym ręka 2 zastąpiła wojskiego większego sieradzkiego Jakuba z Rzepiszewa, notowanego w innych źródłach z urzędem po raz ostatni 8 stycznia 1484 r. (zm. przed 30 grudnia 1485 r.)³³. Głowacki bowiem po raz pierwszy z tytułem wojskiego został odnotowany dopiero 24 czerwca 1488 r., najwyraźniej jednak nominację otrzymał nieco wcześniej (zob. niżej). Na podstawie czasu sprawowania urzędów ziemskich nie można jednak dokładniej wyznaczyć najpóźniejszej możliwej daty zaistnienia ingerencji ręki 2 w spisie sieradzkim. Dla prób wydatowania pierwotnej warstwy spisu dobrzyńskiego autorstwa ręki 2 istotne jest to, że brak w niej Mikołaja Działyńskiego sprawującego jeszcze 23 czerwca 1484 r. urząd kasztelana dobrzyńskiego³⁴, ale przed 16 grudnia 1484 r. awansowanego na palacę inowrocławską³⁵. Jako kasztelan został tam natomiast ujęty Jan Kościelecki ze Skępego, który z kasztelanii kruszwickiej przeszedł na analogiczny urząd dobrzyński między 25 czerwca 1484 r. a 21 lutego 1485 r.³⁶ Pierwsza z tych dat stanowi zatem *terminus post quem* wykonanego przez rękę 2 spisu dobrzyńskiego w jego pierwotnym kształcie³⁷. Zgodnie z propozycją Bieniaka najpóźniejszą możliwą datą jego powstania jest natomiast 28 lutego 1486 r., kiedy urząd miecznika dobrzyńskiego, którym w wykazie był Piotr ze Smólska, sprawowała już inna osoba³⁸. W wykazie urzędników świeckich województwa brzeskiego ręka 2 zastąpiła jedynie wojewodę Piotra Donina z Prawkowic (zm. 20 maja 1484 r.), jego następcą Janem z Oporowa, który przeszedł na palacę brzeską pomiędzy 15 lipca 1484 r. a 5 października 1484 r.³⁹ Ostatnie wystąpienie Jana z tytułaturą wojewody inowrocławskiego jest tu zatem *terminus post quem* jego wciągnięcia przez rękę 2 do wykazu urzędników brzeskich. Awanse wyżej wymienionych urzędników wciągniętych przez rękę 2 do spisów środkowopolskich jako całości następowały

³² J. Bieniak, *Wykaz...*, s. 431.

³³ UŁS, s. 132.

³⁴ UKD, s. 262.

³⁵ *Ibidem*, s. 210.

³⁶ UKD, s. 212, 262.

³⁷ Tak też J. Bieniak, *Wykaz...*, s. 432.

³⁸ *Ibidem*, s. 432.

³⁹ UKD, s. 192, 193, 210.

zatem najwcześniej latem 1484 r., najpóźniej zaś jesienią 1484 r. lub nawet na początku 1485 r. (wziąwszy pod uwagę pierwsze wystąpienia Jana Kościeleckiego ze Skępego jako kasztelana dobrzyńskiego dopiero 21 stycznia 1485 r.). Dodajmy jeszcze, że w tym ciągu nominacyjnym mieści się również niewątpliwie uzyskanie urzędu wojskiego większego przez wciągniętego przez rękę 2 w spisie sieradzkim Macieja Głowackiego, ponieważ poprzednik zmarł pomiędzy 8 stycznia 1484 r. a 30 grudnia 1485 r.⁴⁰ Wydaje się zatem, że aktywność ręki 2 ze względu na to, że w jej partiach wykazów wszyscy, o których mowa powyżej, zostali wymienieni już z nowymi godnościami, miała miejsce dopiero w 1485 r. Nie sposób natomiast tej aktywności dokładniej wyznaczyć w ramach miesięcy⁴¹. Należy natomiast z całą pewnością wykluczyć rok 1486, ponieważ, jak już wspomnieliśmy, na jego początku występował inny od ujętego przez rękę 2 w pierwotnym wykazie dobrzyńskim posiadacz miecznikostwa dobrzyńskiego. Szeroko, na rok 1485, należy również datować właśnie pierwotną dobrzyńską partię wykazów środkowopolskich.

Ręka 3

Pisarz tej ręki poczynił szczególnie dużo uzupełnień w części sieradzkiej wykazu, wciągając weń wojskiego mniejszego sieradzkiego Jarosława z Łaska, chorążego wieluńskiego Jakuba ze Starzechowie, kasztelana spycimierskiego Mikołaja Bronowskiego, kasztelana rozpierskiego Ambrożego Pampowskiego, kasztelana sieradzkiego Mikołaja z Kurozwęk oraz pisarza ziemskiego sieradzkiego Mikołaja z Gomulina (bez imienia). Instruktywna dla datacji działalności tej ręki jest kadencja Mikołaja Bronowskiego, który urząd objął po 3 stycznia 1492 r., kiedy po raz ostatni pojawił się jego poprzednik, a przed 21 grudnia 1492 r., gdy nominację otrzymał

⁴⁰ UŁS, s. 132.

⁴¹ Gdyby rzeczywiście skreślenie Dobiesława z Kurozwęk jako kasztelana sieradzkiego i Mikołaja z Kurozwęk jako kasztelana rozpierskiego w wykazie sieradzkim nastąpiło podczas aktywności pisarza ręki 2, na co zdaje się wskazywać barwa atramentu i grubość kreski (zob. Aneks źródłowy), wówczas *terminus post quem* rozpoczęcia przez tę rękę aktywności w spisie środkowopolskim wyznaczałby awans Mikołaja z Kurozwęk z kasztelanii rozpierskiej na kasztelanię sieradzka, co nastąpiło po 18 stycznia 1485, a przed 21 lutego 1485 r. (*Materiały do Kodeksu dyplomatycznego Małopolski*, t. 5, nr 1677; UŁS, s. 107). Całkowitej pewności jednak w tej sprawie nie mamy.

następca: Mikołaj Gardzina z Lubrańca⁴². W partii łączyckiej ręka 3 wciągnęła chorążego większego łączyckiego Jana Golickiego oraz kasztelana konarskiego łączyckiego Jana Szamowskiego. W części dobrzyńskiej wciągnęła na początku wykazu Jana Kościeleckiego ze Skępego, przydając mu tytuł kasztelana dobrzyńskiego i starosty bobrownickiego, przy czym nastąpiło to po pierwotnym wciągnięciu Kościeleckiego przez rękę 2 na miejscu 5 wykazu (przy czym został on w tym miejscu przez pisarza ręki 3 wykreślony). W wykazach kujawskich ręka 3 natomiast uaktualniła tytuł Macieja ze Służewa jako wojewody inowrocławskiego, którym ten został pomiędzy początkiem marca 1491 a 2 listopada tego roku, kiedy po raz pierwszy pojawił się w źródłach z tytułaturą wojewodzińską⁴³. Pozostali urzędnicy sieradzcy i łączyccy wciągnięci przez rękę 3 uzyskali swoje urzędy wcześniej i sprawowali je dłużej, ich kadencje nie są zatem przydatne przy próbach datacji aktywności pisarza ręki 3. Orientacyjny czas awansu Służewskiego na palacę inowrocławską oraz nominacja następcy Bronowskiego pozwala ostatecznie stwierdzić, że traktowana jako całość aktywność ręki 3 przy uzupełnianiu wykazu urzędników środkowopolskich miała miejsce po początku marca 1491 r. i przed 21 grudnia 1492 r. Nie można wszakże wykluczyć, że pisarz ten wprowadzał w interesującym nas źródle zmiany także później. Może na to wskazywać użycie atramentu takiej samej lub bardzo zbliżonej barwy przy wykreśleniu z wykazu biskupa włocławskiego Piotra Mosińskiego z Bnina, który zmarł dopiero 7 marca 1494 r.⁴⁴

Ręka 4

Pisarz ręki 4 poczynił tylko uzupełnienia dotyczące przydomka rodzinnego i przezwiska pisarza ziemskiego wieluńskiego. Nastąpiło to niewątpliwie po działalności ręki 2 (1485 r.), która wciągnęła na pustym miejscu pozostawionym przez rękę 1 przydomek posesjonatyczny urzędnika. Zakładając, że uzupełnienia ręki 4 dotyczyły jeszcze Benedykta Wierusza z Walichnów to *terminus ante quem*

⁴² *Ibidem*, s. 135. Nominacja dla Lubrańskiego informuje, że otrzymał kasztelaninę spycimierską „post mortem” Bronowskiego (MRPS, t. 2, nr 66), odnotowanie w pojedynczym źródle z lata 1492 r. z tym tytułem poprzednika Mikołaja na tym urzędzie, Rafała Leszczyńskiego, należy uznać za anachronizm.

⁴³ UKD, s. 183, 210.

⁴⁴ P. Dembiński, *Poznańska kapituła katedralna...*, s. 621.

ich powstania byłby tożsamy z 4 lutego 1488 r., kiedy pojawił się jego następca: Mikołaj Wierusz z Walichnow⁴⁵.

Ręka 5

Pisarz ręki 5 wprowadził zmiany wyłącznie w wykazie urzędników łączyckich, wprowadzając tam: Andrzeja z Zakrzyna jako kasztelana sieradzkiego, Władysława z Miłonic jako kasztelana inowłodzkiego, Jana z Woźnik jako podkomorzego łączyckiego, Adama z Woźnik jako tamtejszego cześnika oraz Wincentego ze Stąpki jako kasztelana konarskiego (mylnie, ponieważ w rzeczywistości był on kasztelanem konarskim brzeskim). *Terminus post quem* działalności ręki 5 stanowi 30 lipca 1489 r. (śmierć poprzednika Andrzej z Zakrzyna na kasztelanii brzezińskiej), *terminus ante quem* zaś 19 sierpnia 1496 r. (Andrzej z Zakszyna jest już kasztelanem łączyckim)⁴⁶. Pozostali urzędnicy wciągnięci przez rękę 5 uzytkali swoje urzędy wcześniej i sprawowali je dłużej.

Ręka 6

Ręka ta wciągnęła w wykazie łączyckim jedynie Marcina z Krośniewic, który sprawował urząd łowczego większego łączyckiego (12 lutego 1485 – 3 lipca 1487 r.) oraz chorążego mniejszego łączyckiego Jana z Pniewa (30 maja 1486 – 19 lipca 1496 r.). *Terminus post quem* wciągnięcia tych poprawek wyznacza ostatnie wystąpienie poprzednika Pniewskiego na urzędzie: 31 stycznia 1486 r., *terminus ante quem* zaś 16 października 1487 r., gdy jako łowczy został odnotowany następca Marcina⁴⁷.

Ręka 7

Pisarz ręki 7 był aktywny wyłącznie w wykazie dobrzyńskim. Dopiisał on imię podkomorzemu dobrzyńskiemu Janowi Czyrskiemu oraz tytuł dobrzyński kasztelanowi Janowi Kościeleckiemu ze Skępego, uzupełniając tym noty ręki 2. Poniżej tych not wpisał ośmiu nowych urzędników hierarchii dobrzyńskiej. Bieniał czas powstania owych

⁴⁵ UŁS, s. 152.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 36, 46, 138.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 39, 53.

not uważał za późniejszy niż pierwotne partie spisu dobrzyńskiego (u nas autorstwa ręki 2), ostatecznie kładąc go na lata 1485–1489⁴⁸. Przy czym ostatnia z tych dat rocznych wynikała z tego, że *terminus ante quem* działalności sędziego dobrzyńskiego (jednego z ośmiu urzędników dobrzyńskich wpisanych później) to 25 lutego 1490 r., kiedy na pewno już nie żył (znane kadencje innych urzędników dopisanych przez rękę 7 nie są przydatne do prób ustalenia orientacyjnego czasu jej aktywności). Rozciągnięcie datowania aktywności ręki 7 w uzupełnianiu dobrzyńskiej części wykazów urzędników środkowopolskich jeszcze na rok 1485 raczej nie wydaje się możliwe. Pisarz tej ręki był bowiem aktywny po pisarzu ręki 2, który zapoczątkował spis dobrzyński właśnie w 1485 r. Słuszniej zatem będzie położyć orientacyjnie czas powstanie uzupełnień do wykazu dobrzyńskiego autorstwa ręki 7 na lata 1486–1489, zachowując drugi rok graniczny zgodnie z koncepcją Bieniaka.

Analiza wykazu urzędników środkowopolskich z MK 14 każe odnieść się również do błędów, pomyłek i niekonsekwencji, z którymi możemy się w nich spotkać. Na niektóre z nich zwracali już uwagę wcześniejsi badacze tego źródła⁴⁹. Do najczęstszych błędów (i ograniczonych w zasadzie do pisarza ręki 1) należało podawanie błędnych imion urzędników odnotowanych w spisach. Dotyczyło to sędziego sieradzkiego Jakuba z Rokszyca („Jan”), łowczego sieradzkiego Piotra z Behcic („Stanisław”), podczaszego łęczyckiego Wojciecha z Bielaw („Mikołaj”, skądinąd imię jego syna i następcy), kasztelana brzezińskiego Andrzeja Rżawego z Wroczyń („Mikołaj”), chorążego brzeskiego Andrzeja z Pierowej Woli („Mikołaj”), sędziego brzeskiego Sędziwoja Rogali z Rogalina („Piotr”, a nadto zniekształcony przydomek posesjonatywny „de Rogalya”), podśędka brzeskiego Łazarza z Lubrańca („Wacław”, imię jego rodzonnego brata), sędziego inowrocławskiego Jarosława Brzozogłowego z Ludziska („Marcin”). Ręka 1 czasami także nie podawała imienia urzędnika, poprzestając na przydomku posesjonatywnym (podczaszy sieradzki Mikołaj z Ostrowa, podkomorzy brzeski Borzuj z Żukowa, pisarz ziemski inowrocławski Jarosław z Rojewa), zdarzało się to wszakże również ręce 2 (sędzia wieluński Benedykt

⁴⁸ UKD, s. 254, 255, 256, 265, 273, 275, 279, 291, 299; J. Bieniak, *Wykaz...*, s. 432, 433.

⁴⁹ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 718–722; J. Bieniak, *Wykaz...*, s. 430–434.

Wierusz z Walichnów, miecznik sieradzki Paweł z Borzykowy, podkomorzy dobrzyński Jan Czyrski) oraz ręce 3 (pisarz ziemski sieradzki Mikołaj z Gomulina). Ręka 3 nie знаła również przydomka posesjonatynnego kasztelana konarskiego łęczyckiego Jana Szamowskiego. Ręka 1 myliła również urzędy osób odnotowywanych przez nią w spisach. Jako „łowczy łęczycki” został przez nią wciągnięty Jan z Bielaw, który wprawdzie był łowczym mniejszym łęczyckim, ale w latach 1466–1477, a podczas powstania pierwotnej partii spisów środkowopolskich sprawował już urząd podstolego łęczyckiego (1478–1496)⁵⁰. Do tej pomyłki doszło zapewne dlatego, ponieważ łowczym większym łęczyckim w latach 1459–1484 był jego imiennik Jan Karwat z Łęki⁵¹. Pisarz ręki 1 mylnie podał także urząd Jakuba z Warzymowa, który w rzeczywistości nie był stolnikiem brzeskim, ale tamtejszym podstolim⁵².

W poszczególnych wykazach hierarchii ziemskich możemy również zauważyć zamieszczanie urzędników w rzeczywistości do nich nienależących (przy czym pomijam tu umieszczenie w spisie sieradzkim podkomorzego łęczyckiego Dzierzława z Bielaw, powtórzonego zresztą w spisie łęczyckim, gdyż ten był jednocześnie sieradzkim starostą). Ręka 1 do hierarchii brzeskiej zaliczyła podstolego inowrocławskiego Bronisza ze Smółska, a do hierarchii inowrocławskiej kasztelana kruszwickiego Jana Kościeleckiego z Kościelca, jednocześnie starostę bydgoskiego. Wydaje się, że powodem tej niekonsekwencji było to, że Smółski był osiadły w ziemi brzeskiej, a Kościelecki w województwie inowrocławskim (gdzie był także starostą). Całkowicie błędnie do urzędników łęczyckich pisarz ręki 5 zaliczył natomiast Wincentego ze Stapki – w rzeczywistości kasztelana konarskiego brzeskiego.

Zaznaczone wyżej błędne umieszczanie urzędników innych hierarchii ziemskich w gronie dostojników z hierarchii ziemi, z którymi byli związani majątkowo w wykazach środkowopolskich, każe rozwinąć ten problem w porównaniu z sąsiadującymi z nimi wykazami innych ziem z MK 14. Charakterystyczny jest tu wykaz sandomierski z k. 212 MK 14, w którym umieszczono związanego majątkowo z tą ziemią podskarbiego koronnego Piotra z Kurozwek⁵³.

⁵⁰ UŁS, s. 52, 71.

⁵¹ *Ibidem*, s. 53.

⁵² UKD, s. 190.

⁵³ AGAD, MK, ks. 14, k. 212.

Dodajmy jeszcze, że zarówno w obu wersjach wykazów krakowskich i sandomierskich⁵⁴ oraz w spisach ziem ruskich⁵⁵ ujęto wcale spore grono osób nieposiadających urzędów ziemskich, za to należących do rodzin możnowładczych lub co najmniej do majątnej szlachty. Ze stosunkowo liczną reprezentacją tej grupy spotykamy się także w spisach dostojników wielkopolskich z tej samej księgi MK⁵⁶. W wykazach śródkowopolskich mamy też do czynienia z jednym takim przypadkiem, umieszczonym na końcu partii siedzkiej przez rękę 3, niesprawującym wówczas żadnych urzędów ziemskich Wincentym Malskim, synem zmarłego wojewody siedzkiego i namiestnika Królestwa, Wojciecha, określonym jako „wojewodzie”⁵⁷.

Zaprezentowane wyżej niekonsekwencje w przypadku nie tylko spisów śródkowopolskich zdają się wskazywać, że listy te miały nie tyle odnotowywać wyłącznie urzędników konkretnych hierarchii ziemskich, ale osoby należące do elity danej ziemi. Przy czym oczywiście większość z nich stanowili istotnie urzędnicy ziemscy konkretnych hierarchii, gdyż sprawowanie urzędu ziemskiego już wówczas stanowiło o tym, że jego posiadacz przynależy do grupy elitarnej⁵⁸. Nie wyczerpywało to rzecz jasna kryteriów kwalifikacji do wspomnianego środowiska społecznego. Osobami znaczącymi w danej ziemi, a zatem należącymi do jej elity szlacheckiej, byli wszakże również związani z nią majątkowo posiadacze urzędów w obcych hierarchiach ziemskich, urzędnicy centralni, starostowie starostw grodowych i niegrodowych, a nawet niesprawujący jeszcze żadnych urzędów przedstawiciele miejscowych rodzin możnowładczych lub należących do bogatej szlachty. Nie można również wyłączać spośród tego środowiska biskupów, których rezydencje znajdowały się w danej ziemi (co także znalazło odzwierciedlenie w wykazie kujawskim, poprzez umieszczenie w nim biskupa włocławskiego, w wielkopolskim zaś arcybiskupa

⁵⁴ *Ibidem*, k. 209v, 212.

⁵⁵ *Ibidem*, k. 212v.

⁵⁶ *Ibidem*, k. 210v, 211.

⁵⁷ Do tej grupy najpewniej ręka 1 zaliczyła również umieszczonego na końcu wykazu łęczyckiego Adama z Parzęczewa, nie wiedząc, że sprawuje on urząd miecznika łęczyckiego (o czym przekonuje fakt, że pisarz tej ręki wpisał wyżej nazwę urzędu, pozostawiając wolne miejsce na wciągnięcie jego posiadacza), nazwę urzędu do Adama dopisała dopiero ręka 3.

⁵⁸ A. Gąsiorowski, *Urzędnicy*, s. 68, 69; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 144–146.

gnieźnińskiego, poznańskiego i biskupa włocławskiego[!])⁵⁹. Takie zatem stosunkowo szerokie, choć nie zawsze konsekwentne, kryterium przynależności do elity ziemskiej znalazło zastosowanie przy konstruowaniu wspomnianych przez nas wykazów urzędniczych z MK 14.

Zauważony wyżej fakt dotyczący występowania w spisach urzędniczych z MK 14 również dostojników, którzy nie sprawowali urzędów w miejscowych hierarchiach, ale byli związani z daną ziemią pod względem majątkowym (jak np. wspomniani wyżej kasztelan kruszewicki Jan Kościelecki z Kościelca należący do hierarchii brzeskiej, ale umieszczony w spisie inowrocławskim, podstoli inowrocławski Bronisz ze Smółska odnotowany w wykazie brzeskim czy podskarbi koronny Piotr z Kurozwęk zamieszczony w wykazie sandomierskim) pozwala odnieść się do jednego szczegółowego problemu dotyczącego pierwotnego wykazu dobrzyńskiego (1485) z MK 14. Chodzi tu mianowicie o umieszczonego w nim, a następnie wykreślonego Mikołaja z Chodowa w ziemi łączyckiej, określonego jako chorąży. Mikołaj ów na spółkę z bratem, cześnikiem brzeskim Marcinem, dzierżył dobra w ziemi łączyckiej, na Kujawach Brzeskich oraz w ziemi dobrzyńskiej, m.in. Szpetal, z którego nawet się pisał w 1486 r.⁶⁰ Był zatem terrigeną wielodzielnicowym, w tym dobrzyńskim. W latach 1479–1483 dowodnie sprawował urząd chorążego inowrocławskiego, którego uzyskanie było możliwe dzięki posiadaniu dóbr kujawskich. Przy czym w wypadku kadencji dziedzica Chodowa mamy pewność, że była to podwójna nominacja, ponieważ równolegle ten sam urząd sprawował Mikołaj z Moszczonnego (1479–1482)⁶¹. Warto przy tym mocno podkreślić, że przekazy źródłowe poświadczające posiadanie chorągstwa zawsze określają Mikołaja jako chorążego inowrocławskiego, a tylko raz pomyłkowo jako brzeskiego⁶². Nigdy nie został natomiast nazwany chorążym dobrzyńskim. Tymczasem Bieniak na podstawie wykazu urzędników dobrzyńskich z MK 14 uznał, że Chodowski został przeniesiony z chorągstwa inowrocławskiego na urząd chorążego mniejszego dobrzyńskiego, z którego następnie przeszedł

⁵⁹ AGAD, MK, ks. 14, k. 211.

⁶⁰ AGAD, Księgi ziemskie łączyckie, ks. 14, k. 362; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 608, 609, 618, 619.

⁶¹ UKD, s. 196.

⁶² AGAD, Księgi grodzkie łączyckie, ks. 5, k. 315v; ks. 6, k. 154v, 202 (tu mylnie jako chorąży brzeski), 647; UKD, s. 196.

na miecznikostwo dobrzyńskie, sprawowane przezeń w latach około 1489/1491–1492⁶³. Stanowisko to zostało poddane krytyce już wcześniej przez Szybkowskiego⁶⁴. Do podanych argumentów można dodać wspomnianą wyżej informację o umieszczaniu w wykazach urzędniczych nie tylko osób należących do danej hierarchii, ale także urzędników z hierarchii obcych związanych majątkowo z daną ziemią. Mikołaj z Chodowa jako posiadacz dobrzyńskiego Szpetala, uważający się nadal za chorążego inowrocławskiego, spełniał zatem te warunki. Przeciwno przesunięciu go z chorągwa inowrocławskiego, na które po śmierci Mikołaja z Moszczonnego mianowano kolejną osobę, Mikołaja Kielbasę z Markowa (jako chorąży notowany od 1484 r., co oznacza, że utrzymała się podwójna obsada tego urzędu)⁶⁵, przemawia również inny argument. Chorągwo mniejsze dobrzyńskie jeszcze w 1481 r. sprawował Dobiesław z Lubina, który w ziemi dobrzyńskiej dziedziczył także w Murzynowie i Rudusku („Rudzowski”)⁶⁶. Nie wiadomo, kiedy zmarł. Jednak w 1504 r. nominację na chorągwo mniejsze dobrzyńskie od króla Aleksandra Jagiellończyka otrzymał Aleksy z Płomian „post mortem Dobesłai Ruzowski”⁶⁷. Ze względu na dziedziczenie posiadacza tego urzędu znanego w 1481 r. w Rudusku („Rudzowski”) obie te osoby należy uznać za identyczne, co oznacza, że Aleksy uzyskał urząd wakujący po osobie sprawującej go we wspomnianym roku. Nie ma zatem tu miejsca na żadną hipotetyczną kadencję Mikołaja z Chodowa, który naszym zdaniem został umieszczony w spisie dobrzyńskim jako chorąży ze względu na osiadłość oraz posiadanie urzędu chorążego inowrocławskiego, a nie na hipotetyczne posiadanie chorągwa mniejszego dobrzyńskiego. Nie można wykluczyć, że pomyłkę dostrzeżono, co skutkowało wykreśleniem Chodowskiego z wykazu⁶⁸. Wykreślenie nastąpiło ewentualnie w związku z przeniesieniem Mikołaja na urząd miecznika dobrzyńskiego po 1486 r. (miecznikiem jest jeszcze bliżej nieznaną Andrzej), a przed około 1489/1491 r.⁶⁹, co chyba ostatecznie zakończyło

⁶³ UKD, s. 253, 254, 266.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 196, 197.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 197.

⁶⁶ AGAD, Księgi ziemskie łączycyckie, ks. 12, k. 242v, 243; UKD, s. 252, 253.

⁶⁷ MRPS, t. 3, nr 1628.

⁶⁸ Nie ma tu znaczenia, co podnosi J. Bieniak, że zostało ono dokonane „wyjątkowo delikatną linią” (UKD, s. 254), ponieważ czynność ta nastąpiła.

⁶⁹ UKD, s. 266.

problem podwójnej obsady chorągwa inowrocławskiego. Wagę tej ostatniej hipotezy osłabia jednak fakt, że doszło do całkowitego wykreślenie Mikołaja, a nie tylko urzędu chorążego i poprawienia go na urząd miecznika.

Podsumowując nasze rozważania, wypada również się odnieść do istotnego spostrzeżenia Bieniaka, dotyczącego związku wykazów urzędników środkowopolskich zawartych na k. 211v–212 MK 14 z wykazami urzędników (i nie tylko) węższej Wielkopolski (k. 211 MK 14), które Gašiorowski orientacyjnie datował na latach 1482/1483⁷⁰. Zdaniem toruńskiego badacza „obydwa [wykazy, dop. S.Sz.] pisano jako pewną całość w zbliżonym czasie – jeden po drugim”⁷¹. Analiza cech zewnętrznych jednak wskazuje, że podobnie jak w wypadku spisów środkowopolskich w sporządzenie wykazu wielkopolskiego było zaangażowanych kilka rąk pisarskich. Pierwotna jego warstwa wyszła spod ręki pisarza, którą dla potrzeby niniejszego tekstu określamy jako rękę 1 spisu wielkopolskiego. Jej działalność zamyka się na pewno na śmierci biskupa włocławskiego i podkanclerzego koronnego Andrzeja Oporowskiego, który zmarł, jak pamiętamy, na przełomie kwietnia i maja 1483 r. Występuje tu zatem analogia do pisarza ręki 1 wykazu środkowopolskiego. Jednak ta na pewno nie jest tożsama z ręką 1 spisu wielkopolskiego. Przekonuje o tym zdecydowanie to, że pisarz tej ostatniej znak brachygraficzny na „-us” umieszczał pomiędzy drugą a czwartą linią schematu czteroliniowego, odmiennie zatem od pisarza ręki 1 spisu środkowopolskiego. Pisarz ręki 1 wykazu wielkopolskiego miał chyba również nieco inne zamiary kompozycyjne, skoro na czele tego wykazu wśród tamtejszych biskupów umieścił także biskupa włocławskiego, który następnie został powtórzony w partii brzeskiej spisów środkowopolskich. Dopiero po śmierci Andrzeja doszło do korekt w spisie wielkopolskim. Ponieważ jego imię zostało przekreślone i nadpisane imieniem Piotra Mosińskiego z Bnina, skreślono również urząd podkanclerski Oporowskiego. Pisarza, który dokonał tej ingerencji, wstępnie należy określić jako pisarza ręki 2 spisów wielkopolskich. Poza nią występują tam ręce

⁷⁰ A. Gašiorowski, *Urzędnicy...*, s. 135–137.

⁷¹ J. Bieniak, *Wykaz...*, s. 427. Pomijamy tu problematykę czasu powstania późniejszych wykazów wielkopolskich, dopisanych około 1488 r. (tak A. Gašiorowski, *Urzędnicy...*, s. 136, przyp. 899, co akceptuje J. Bieniak, *Wykaz...*, s. 427) na wolnym miejscu k. 210v MK 14, jako niemającej znaczenia dla datacji przynajmniej pierwotnej warstwy wykazów środkowopolskich.

identyczne z ręką 2, 3 i 6 spisów środkowopolskich. Odmienność pierwotnych rąk pisarskich, pewne różnice w kompozycji nieco osłabiają hipotezę Bieniaka, że zarówno spis wielkopolski, jak i wykazy środkowopolskie „pisano jako pewną całość”. Nie można jednak wykluczyć, że powstały, jak sugeruje ten sam badacz, „w zbliżonym czasie”. Jakkolwiek wykazanie z całą pewnością, że wykazy środkowopolskie powstały po spisie wielkopolskim wymaga jeszcze dalszych badań, na które nie ma tutaj miejsca. Względna pewność istniałaby tylko wówczas, jeśli spisy sieradzkie, łęczyckie, dobrzyńskie i kujawskie zaczynałyby się na k. 211 MK 14 (gdzie pozostało jeszcze sporo miejsca u dołu prawej kolumny), ewentualnie, gdyby spisy wielkopolskie zajmowały jeszcze górny fragment karty 211v, zajmowanej przez wykazy środkowopolskie.

*

Bliższa analiza cech zewnętrznych wykazów urzędników ziem sieradzkiej, łęczyckiej, dobrzyńskiej oraz Kujaw z k. 211v–212 MK 14 pozwoliła na dokonanie korekt w orientacyjnej datacji tego ważnego źródła. Wskazano, że do jego ostatecznego kształtu przyczyniło się siedem rąk pisarskich. Pierwotna warstwa tekstu wyszła spod ręki 1, która zaplanowała wykaz dotyczący ziemi sieradzkiej, łęczyckiej, województwa brzeskiego (k. 211v MK 14) i województwa inowrocławskiego (początek k. 211 MK 14). Powstała ona zapewne w końcu 1482 r. lub na początku 1483 r. (do późnej wiosny). Pierwsze uzupełnienia do tego spisu wykonała ręka 2, która na wolnym miejscu u dołu lewej kolumny na k. 211v zapoczątkowała również spis dobrzyński. Stało się to najpewniej w 1485 r. Kolejne ręce 3–7 uzupełniały i modyfikowały wykazy środkowopolskie do ostatnich lat panowania Kazimierza Jagiellończyka, a ingerencje (w postaci skreśleń) miały miejsce jeszcze za panowania Jana Olbrachta.

Wykazy środkowopolskie zasadniczo obejmują urzędników ziemskich i starostów danych ziem. Jednak nie zawsze w wykazach konkretnych hierarchii umieszczano tylko urzędników doń należących. Incydentalnie (spis sieradzki i, być może, pierwotna warstwa łęczyckiego) wciągano tam również osoby bez urzędów ziemskich. Pozwala to uznać, że wykazy środkowopolskie były nie tyle ścisłymi spisami urzędników i starostów danej ziemi, ile wykazami osób należących do tamtejszej grupy elitarnej. Koresponduje to z obrazem wykazów innych ziem zawartych w tym samym fragmencie

MK 14, gdzie nawet w większym stopniu niż w spisach środkowopolskich ujmowano osoby niesprawujące urzędów ziemskich.

*

Wydaje się, że niezbędnym dodatkiem, który najlepiej zilustruje powyższe rozważania będzie krytyczna edycja wykazów urzędników (i nie tylko) ziem Polski środkowej z k. 212–212v MK 14. Zasady edytorskie zasadniczo zostały oparte na projekcie Adama Wolffa⁷², jednak z pewnymi znaczącymi modyfikacjami wynikającymi ze specyfiki wydawanego źródła. Dla lepszego pokazania wielości rąk pisarskich każda z nich została oddana przez inną czcionkę (także z wykorzystaniem italiki i pogrubienia konkretnych czcionek). Ich wykaz znajduje się poniżej:

Ręka 1

Ręka 2

Ręka 3

Ręka 4

Ręka 5

Ręka 6

Ręka 7

Przypisy tekstowe i rzeczowe, zarówno w tekście źródła, jak poza nim zostały podane taką samą czcionką jak tekst główny artykułu, przy czym tekst przypisów tekstowych i rzeczowych italiką tej czcionki. Znak brachygraficzny przypominający minuskułę „n”, występujący niekiedy w powiększeniu oznaczającym majuskułę, który w intencji pisarzy oznaczał ich niewiedzę dotyczącą najczęściej imienia osoby występującej w źródle, oddajemy przez „...” (wielokropek). W przypadku przypisów rzeczowych skrajne daty sprawowania urzędów podajemy ograniczone co do lat, za wyjątkiem tych kadencji, które mają znaczenie dla naszej analizy czasu aktywności poszczególnych rąk pisarskich – wówczas daty skrajne są datami dziennymi.

---

⁷² A. Wolff, *Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku*, SŻ 1957, t. 1, s. 155–180.

Aneks źródłowy

Spisy urzędników sieradzkich, łączyckich, kujawskich
i dobrzyńskich z MK 14

[k. 211v]

||Terra Siradiensis|| |

Nicolaus de Brudzow pallatinus Siradiensis |

et capitaneus Brestensis¹ |└Dobeslaus de Cwrozwanki^a┘ castellanus Siradiensis² |└Nicolaus de Cwrozwanky^b┘ castellanus Rosperiensis³ |└Johannes Lopatha de Plyszewo^c castellanus^d┘ |└Vyelunensis^{e4}┘ |Johannes Wazyk de Wolya succamerarius⁵ |└Andreas de Zakszyn subdapifer^{f6}┘ |└Johannes Kyelbassa de^{g7}┘ <Johannes Przerambsky⁸> dapifer |└Johannes de Rokszycze^{h9}┘ <Petrus Bancheczysky¹⁰> judex |subiudexⁱ └Johannes Grambyensky^{j11}┘ |Nicolaus Qwyathkowski vexillifer maior^{k12} |Petrus Wanzyk minor vexillifer¹³ |Nicolaus de └Parczew┘┘ Parznyow¹⁴ └de Ostrow^{m15}┘ subpincerna |

└Derslaus de Byelawy succamerarius Lanciencis┘ |

└et capitaneus Siradiensis¹⁶┘ |└Stanislaus Ban[.n]yczsky venator¹⁷┘ |└Jacusius^o de Rzepyschow^{p18}┘ <Mathias Glowaczsky¹⁹> tribunus et capitaneus |Jaroslaus de Lassko tribunus minor^{r20} |...^s └pi┘┘ ncerna²¹ |└Raphael de Lesczno castellanus Spiczimiriensis^{u22}┘ |<Vyerussius> └Slodzey^v┘ <judex> └Walknowsky^w┘ judex Wyelunensis²³ |<[.....x]> de Starzechow²⁴ └Wyerussius^{y25}┘ vexillifer Wyelunensis |Borzykowsky gladifer Siradiensis²⁶ |Ni[colaus] de Bronow castellanus Spiczymyriensis²⁷ |Ambrosius Pampowsky Rosperiensis²⁸ |

*Ni[colaus] de Curozwanky Siradiensis*²⁹ |
 ⟨*castellani*^{aa}⟩ |
 ... *de Gomolyn notarius Siradiensis*³⁰ |
woyewodzicz de | *Wylamow*^{ab} | ⟨*Prussymowicze*^{ac}⟩ *Vincencius*³¹ |

|| *Lanciensis* || |

Nicolaus de Cuthno pallatinus Lanciensis |
 et *capitaneus Gostinensis*³² |
 | *Thomas de Sobotha castellanus*^{ad33} | ⟨*An[dreas] Rszauy de*
   *Wroczyzny castellanus Lanciensis*³⁴⟩ |
 | *Derlaus de Byelawy succamerarius*³⁵ | ⟨*Andreas de Xakszyn castellanus*
   *Brzezinensis*³⁶⟩ |
 | *Lanciensis et capitaneus Siradiensis* | |
*Florianus de Gay judex*³⁷ |
*Martinus de Vnyenye subiudex*³⁸ |
*Nicolaus de Byelawy subpincerna*³⁹ |
 | *Johannes de Byelawy*⁴⁰ | ⟨*Martinus Crossnyewsky*⁴¹⟩ *venator* |
*Stanislaus de Barthoschowycze dapifer*⁴² |
*Albertus Domaraczsky thesaurarius*⁴³ |
 | *Petrus de*⁴⁴ [.....^{ac}] ^{af} | ⟨*Johannes de Pnyewy*⁴⁵⟩ ⟨*Johannes Golyczyk*^{ag46}⟩
   vexillifer |
 | *Nicolaus Rszawy de Wroczyzny castellanus*⁴⁷ | | ⟨*Andreas de Zaxin*
   castellanus Brezinensis^{ah48} | | |
 | *Brezinensis* | |
 | *Wladislaus Milonsky pincerna* | ⟨*Wladislaus de Milonicze*
   *castellanus Junowlodzensis*⁴⁹⟩ |
*Ninotha de Voyczchow tribunus Lanciensis*⁵⁰		
castellanus conariensis^{ai51}		
gladifer Lanciensis^{aj52}		
⟨*Johannes de Vozniki succamerarius*		
Lanciensis^{ak53}⟩		
^{al} *Adam de Parzynczew gladifer Lanciensis*⁵⁴		
Stanislaus de Poczywnycza^{am55}		
*Nicolaus de Dobrzelyn castellanus Inowlodzensis*⁵⁶		
*Adam de Vozniki pincerna Lanciensis*⁵⁷		
Vincencius de Sthapka castellanus conariensis^{an58}		
Johannes de^{ao} *castellanus conariensis*⁵⁹		

|| Dobrzyn || |

⟨*Johannes de Cosczyelec castellanus Dobrinensis et capitaneus Bobrowniczensis*^{ap60}⟩ |

⟨*Johannes*^{ar1}⟩ **Czyrsky succamerarius**⁶¹ |

└**Nicolaus Chodowsky vexillifer**⁶²┘ |

castellanus Rypinensis⁶³

Petrus Smolsky gladifer⁶⁴

Johannes de Coszcielec castellanus Dobrinensis^{as65} |

*Andreas de Myslyborzycze castellanus Rippinensis*⁶⁶ |

*Nicolaus de Radzykowy vexillifer Dobrinensis*⁶⁷ |

*Nicolaus de Ossowka subiudex*⁶⁸ |

*Petrus de Rambyelino judex*⁶⁹ |

*Petrus de Wola castellanus Slonensis*⁷⁰ |

*Mathias de Ossowka venator*⁷¹ |

*Nicolaus de Ossowka cancellarius*⁷² |

*Johannes de Xenythe subvenator*⁷³ |

|| Cuiaviensis || |

└Primo in palatinatu Brestensi^{at}┘ |

└└*Andreas*^{au74}┘┘ ⟨**Petrus**⁷⁵⟩ Dei gracia episcopus

Wladislaviensis^{av}┘ └[Regni] P[olonie] vicecancellarius^{aw}┘ |

└*Petrus Donin de Wyasd pallatinus Brestensis*⁷⁶┘ ⟨**Johannes de Opporow pallatinus Brestensis**⁷⁷⟩ |

└*Mariemborgensis et Lanciencis capitaneus*^{ax}┘ |

└*Mathias de Sluzewo castellanus Brestensis*^{ay}┘ *pallatinus* |

Juniwladislaviensis^{az78} |

└^{ba}castellanus Cowaliensis⁷⁹┘ |

*Martinus de Chodow pincerna Brestensis*⁸⁰ |

*Nicolaus de Wolya vexillifer*⁸¹ |

*Petrus de Rogalya*⁸² └judex^{bb}┘ ⟨**subiudex**⟩ Brestensis

└*Wenceslaus*^{bc}┘ de Ludbrancz subiudex⁸³ |

*Jacobus de Warzymowo dapifer*⁸⁴ |

*Bronissius de Smolsko subdapifer*⁸⁵ |

*Vincencius Glamboczsky gladifer*⁸⁶ |

└*Borzuy*^{bd}┘ *Zukowsky succamerarius*┘ *Bre|stensis*^{be87}

[k. 212]

|| In palatinatu Juniwladislaviensi || |

|Johannes de Opporow⁸⁸ pallatinus et capitaneus^{bf}| Ju[niwladislaviensis]|*Mathias de Sluszew pallatinus Juniwladislaviensis*⁸⁹| |Cristinus de Smolsko castellanus⁹⁰ ||Johannes de Coszczelyecz castellanus^{bg}| ||Cruszficiensis^{bh} et capitaneus Bidgostiensis^{bi91}| |Modlibog de Modlibozycze succamerarius⁹² |Florianus de Schrobsko subpincerna⁹³ |Nicolaus de Cosczol vexillifer⁹⁴ |Nicolaus de Sluzewo thesaurarius⁹⁵ |...^{bj} de Royow notarius⁹⁶ |Martinus de Ludzyczsko judex Juniwladislaviensis⁹⁷ |Boguslaus de Ostrow pincerna⁹⁸ |

---

^a Skreślone niezidentyfikowaną ręką – być może była to ręka 2.

^b *Jw.*

^c Końcowe dwie litery tego wyrazu słabo czytelne z powodu wyblaknięcia atramentu, odczyt ostatniej niepewny.

^d Skreślone zapewne ręką 3.

^e *Jw.*

^f *Jw.*, z ingerencją w kształt dwóch pierwszych liter wyrazu „Zakszyn”.

^g Skreślone zapewne ręką 2, po słowie „de” pozostawione wolne miejsce na wpisanie nazwy miejscowości.

^h Skreślone zapewne ręką 2.

ⁱ Po nazwie urzędu ręka 1 pozostawiła puste miejsce na imię i przydomek posesjonatywny, które uzupełniła dopiero ręka 2.

^j Skreślone prawdopodobnie ręką 2.

^k Odczyt ostatniego wyrazu niepewny z powodu wyblaknięcia tekstu oraz silnego skrótu kontrakcyjnego.

^l Skreślone ręką 2.

^m *Jw.*, pierwotnie ręka 1 pozostawiła puste miejsce na imię, wykorzystane później przez rękę 2.

ⁿ Litera poprawiana przez rękę 2, co uczyniło ją nieczytelną.

^o Wyraz słabo czytelny, odczyt niepewny.

^p Skreślone przez rękę 2.

^r Wpisane przez rękę 3 na wolnym miejscu między wersami.

^s Pozioma linia wciągnięta przez rękę 3, pierwotnie ręka 1 pozostawiła wolne miejsce na imię i przydomek posesjonatywny cześnika.

^t Skreślone ręką 3.

^u Skreślone zapewne ręką 2.

- ^v Skreślone ręką 3.
- ^w Nie ma pewności, czy to istotnie ręka 2, może to być kolejna ręka, ingerująca w tekst incydentalnie.
- ^x Imię oraz „de” dopisane na lewym marginesie przez rękę 3, imię nieczytelne.
- ^y Bardzo silnie (kilkakrotnie) skreślone.
- ^{aa} Dopisane po prawej stronie kolumny na wysokości trzech poprzednich wpisów z prowadzonymi do nich kreskami.
- ^{ab} Skreślone przez rękę 3.
- ^{ac} Dopisane pod skreślonym wyrazem.
- ^{ad} Skreślone zapewne ręką 5.
- ^{ae} Nieczytelne z powodu skreślenia.
- ^{af} Skreślone prawdopodobnie ręką 6.
- ^{ag} Dopisane przez rękę 3 pod osobą wpisaną pierwotnie jako łowczy, z dwiema kreskami prowadzącymi do nazwy urzędu.
- ^{ah} Wciągnięte ręką 5 pod osobą pierwotnie wpisaną jako kasztelan brzeziński.
- ^{ai} Pierwotnie ręka 1 pozostawiła puste miejsce na imię i przydomek posesjonatywny urzędnika.
- ^{aj} *Jw.*
- ^{ak} Wciągnięte przez rękę 5 na wolnych miejscach na imię i przydomek posesjonatywny kasztelana konarskiego i miecznika łączyskich.
- ^{al} Oddzielone długą linią, prawdopodobnie jeszcze przez rękę 1, od pozostałej części wykazu.
- ^{am} Prawdopodobnie jeszcze ręka 1 poprawiła skreślone „z” na „r” w środku tego wyrazu.
- ^{an} Skreślone ręką 3.
- ^{ao} Ręka 3 pozostawiła puste miejsce na nazwę miejscowości, z której pisał się urzędnik.
- ^{ap} Wciągnięte przez rękę 3 na miejscu odstępu pomiędzy nagłówkiem a wykazem.
- ^{ar} Dopisane przez rękę 7 na lewym marginesie.
- ^{as} Skreślone prawdopodobnie przez rękę 3.
- ^{at} *Jw.*
- ^{au} Skreślone ręką 2.
- ^{av} Skreślone zapewne ręką 3.
- ^{aw} Wciągnięte ręką, której ze względu na wyblaknięcie tekstu nie można rozpoznać, raczej różną od rąk sklasyfikowanych, na pewno po spisaniu tekstu pierwotnego przez rękę 1, skreślone przez rękę 3.
- ^{ax} Skreślone ręką 3.
- ^{ay} *Jw.*
- ^{az} Wciągnięte przez rękę 3 na odstępie między wersami.
- ^{ba} Ręka pierwsza pozostawiła wolne miejsce na wciągnięcie imienia i przydomka posesjonatywnego.
- ^{bb} Skreślone ręką 2.
- ^{bc} *Jw.*
- ^{bd} Pierwotnie niewypełnione przez rękę 1, uzupełnione ręką 3.
- ^{be} Poniżej wers nieczytelny z powodu wyblaknięcia tekstu i przycięcia karty.
- ^{bf} Skreślone ręką 3.
- ^{bg} Skreślone prawdopodobnie ręką 3.

^{bh} Odczyt niepewny z powodu wyblaknięcia tekstu.

^{bi} Skreślone prawdopodobnie ręką 3.

^{bj} Obok znaku brachygraficznego oznaczającego niewiedzę o imieniu urzędnika ręką 1 pozostawiła dużo miejsca wolnego na wpisanie imienia i przydomka posesjonatywnego.

¹ Mikołaj z Brudzewa h. Pomian, cześnik kaliski 1461–1466, wojewoda sieradzki 1467–1494, starosta brzeski 1455–1494 (K. Piotrowicz, *Brudzewski Mikołaj* [w:] PSB, t. 3, Kraków 1937, s. 8; UKD, s. 215, 231; UŁS, s. 130, 161; UW, s. 110, 180; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 69–70).

² Dobiesław z Kurozwęk h. Poraj (Róża), kasztelan rozpierski 1472–1480, krójczy koronny 1476–1479, kasztelan sieradzki 25 I 1483–20 II 1484, wojewoda lubelski 25 XI 1484–12 VIII 1494, wojewoda sandomierski 1494–1496, starosta wieluński 1492–1496, tenentariusz krzepicki, piotrkowski, kłobucki, radomszczański (Materiały do Kodeksu dyplomatycznego Małopolski, t. 5, nr 1589, 1633; F. Kiryk, *Kurozwęcki Dobiesław* [w:] PSB, t. 16, Wrocław 1971, s. 269–270; UC, s. 62, 178; UŁS, s. 98, 107, 157, 172; UM, s. 147, 229, 341).

³ Mikołaj z Kurozwęk zwany Lubelczyk alias Wrzód h. Poraj (Róża), kasztelan rozpierski 25 IV 1483–18 I 1485, kasztelan sieradzki 21 II 1485–22 VI 1501, wojewoda lubelski 1501–1507, zm. 1507 (Materiały do Kodeksu dyplomatycznego Małopolski, t. 5, nr 1677; K. Baczkowski, *Kurozwęcki Mikołaj* [w:] PSB, t. 16, s. 273–274; UŁS, s. 98, 172; *Urzednicy województwa lubelskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. W. Kłaczewski, W. Urban, Kórnik 1991, s. 56, 116; UŁS, s. 98, 107, 172; *Urzednicy województw łączycyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Opaliński, H. Żerek–Kleszcz, Kórnik 1993, s. 141, 267).

⁴ Jan Łopata (Łopacic) z Kalinowej h. Zaremba, kasztelan wieluński 16 XII 1461–9 II 1489 (UŁS, s. 150, 170; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 112–113).

⁵ Jan Wężyk z Woli Wężykowej h. Wężyk, pisarz ziemski sieradzki 1456–1467, podkomorzy sieradzki 19 V 1467–14 II 1493 (żył zapewne jeszcze na początku czerwca 1493) (UŁS, s. 116, 113, [1]90; S.M. Zajaczkowski, *Majątności Wężyków w Sieradzkim od końca XIV do początków XVI w.* [w:] *Personae, colligationes, facta*, red. J. Bieniak et al., Toruń 1991, s. 177, 178; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 318–321).

⁶ Andrzej z Zakrzyna h. Poraj (Róża), podstoli sieradzki 24 IV 1476–23 IX 1488, kasztelan brzeziński 3 XI 1489–26 V 1495, kasztelan łączycycki 19 VIII 1496–1511 (UŁS, s. 36, 46, 123, 191; *Urzednicy województw łączycyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 61, 307).

⁷ Jan Kiełbasa z Tymieńca h. Nałęcz, stolnik sieradzki 6 I 1466–29 XI 1479 i tu (koniec 1482/późna wiosna 1483), zm. przed 27 IX 1485 (AP w Poznaniu, Poznań Gr. 10, k. 34v–34a; UŁS, s. 126, 188).

⁸ Jan z Przerąbu (Przerębski) h. Nowina, stolnik sieradzki 14 XI 1485–6 IX 1497, chorąży większy sieradzki 1498–1499, kasztelan sieradzki 1501–1523 (K. Baczkowski, *Przerębski (Przerembski) Jan* [w:] PSB, t. 28, Wrocław 1984–1985, s. 747; UŁS, s. 101–102, 126, 182; *Urzednicy województw łączycyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 136, 141, 283).

⁹ Jakub z Rokszyc h. Pobóg, z pomylnym imieniem „Jan”, podstoli sieradzki 1456–1462, podsędek sieradzki 1462–1476, sędzia sieradzki 27 IX 1479–21 II 1483 (UŁS, s. 120, 121, 124, 183; A. Szymczakowa, „Nobiles Siradienses”. Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Pobogów, Warszawa 2011, s. 439–441).

¹⁰ Piotr z Behcic h. Lis, łowczy sieradzki 10 VI 1466–22 II 1483, sędzia sieradzki 13 V 1483–13 II 1497 (UŁS, s. 110, 124, 159; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 286–289).

¹¹ Jan z Grabna h. Pomian, kasztelan konarski sieradzki 1453–1478, podsędek sieradzki 25 X 1479–3 I 1491 (UŁS, s. 108, 168; A. Szymczakowa, „Nobiles Siradienses”..., s. 223, 224).

¹² Mikołaj z Kwiatkowic (Kwiatkowski) h. Gryf, chorąży mniejszy sieradzki 19 IX 1475–2 V 1480, chorąży większy sieradzki 6 XI 1481–1 V 1497 (UŁS, s. 100, 101, 172; A. Szymczakowa, „Nobiles Siradienses”..., s. 311–313).

¹³ Piotr z Woli Wężykowej h. Wężyk, chorąży mniejszy sieradzki tu (koniec 1482/późna wiosna 1483), 11 V 1484–21 IV 1494 (UŁS, s. 100, [1]90); S.M. Zajączkowski, *Majętności Wężyków w Sieradzkim...*, s. 178–180; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 322–324).

¹⁴ Stanisław z Parzniewic, podczaszy sieradzki tu (1485), następnie 8 IX 1497–23 IV 1498, podsędek sieradzki 1503–1510 (UŁS, s. 114, 115, 180; *Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 155, 161, 281).

¹⁵ Mikołaj z Ostrowa Warckiego h. Korab, podczaszy sieradzki 22 II 1462–15 III 1484 (UŁS, s. 114, 179).

¹⁶ Dzierstaw z Bielaw h. Jastrzębiec, podkomorzy łęczycki 26 XI 1472–20 II 1486, starosta sieradzki 20 IX 1481–20 II 1486 (UŁS, s. 62, 159).

¹⁷ Tu chodzi zapewne o pomyłkę w imieniu łowczego sieradzkiego Piotra z Behcic (zob. przyp. 10), J. Bieniak (*Wykaz*, s. 430) identyfikuje wprawdzie osobnego łowczego sieradzkiego „Stanisława Bądkowskiego”, ale odczyt zepsutego przez pisarza przydomka posesjonatynego z wykazu bliższy jest lekcji „Behcicki” aniżeli „Bądkowski”. Nadto Stanisław Wężyk z Bądkowa, z którym ewentualnie można by zidentyfikować łowczego sieradzkiego z wykazu, żył wprawdzie jeszcze 29 VI 1484 (zm. przed 10 I 1485) i jego działalność mieści się w chronologicznych ramach uzupełnień w spisach wykonanych ręką 2, jednak jego dobrze udokumentowana źródłowo aktywność nie potwierdza, aby kiedykolwiek tytułowano go łowczym (A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 321, 322).

¹⁸ Jakub z Rzepiszewa h. Łada, wojski większy sieradzki 5 IX 1457–8 I 1484, zm. przed 30 XII 1485 (UŁS, s. 132, 184).

¹⁹ Maciej z Głowaczewic (Głowacki) h. Prus, łożny królewski 1473, (vice?) burgrabia przedeczki 1478, wojski większy sieradzki tu (1485) i 24 VI 1488–6 I 1499, starosta sieradzki 13 VIII 1489–1 V 1497, żupnik krakowski 1496, zm. przed 12 III 1499 (S. Gawęda, *Głowacki Maciej [w:] PSB*, t. 8, Wrocław 1959–1960, s. 124; UŁS, s. 132, 138, 165; Ł. Ćwikła, *Ród Prusów w Łęczyckiem, Sieradzkim i Sandomierskiem do XVI wieku. Rozstedlenie – majątki – kariery*, Łódź 2019, s. 71–73, 114, 115, 155, 156). Tylko do niego odnosi się wpisany ręką 3 tytuł „capitaneus”, ze względu na sprawowanie przezeń urzędu starosty sieradzkiego.

²⁰ Jarosław z Łasku (Łaski) h. Korab, wojski mniejszy sieradzki 27 XI 1488–21 I 1506 awans na wojewodę łęczyckiego, wojewoda łęczycki 1506–1511, wojewoda sieradzki 1511–1521 (S.M. Zajączkowski, *Łaski Jarosław [w:] PSB*, t. 18,

Wrocław 1973, s. 244, 245; UŁS, s. 131, 174; *Urzednicy wojewodztw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 270; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 193–197).

²¹ *Urząd cześnika sieradzkiego pozostawał od dawna nieobsadzony* (UŁS, s. 104).

²² *Rafał z Leszna (Leszczyński) h. Wieniawa, kasztelan spycimierski 1483–1490, marszałek nadworny 1489–1501, kasztelan gnieźnieński 1496–1500, kasztelan poznański 1501, starosta łęczycki, brzeski, przedecki, radziejowski, sieradzki, tenutariusz koniński, pyzdrowski, kościański* (A. Gąsiorowski, *Leszczyński Rafał [w:] PSB, t. 17, Wrocław 1972, s. 129–130; UC, s. 86, 179; UŁS, s. 88–89, 135, 139; UW, s. 106, 142).*

²³ *Benedykt Wierusz Złodziej z Walichnow h. Wierusz, sędzia wieluński 2 I 1464–22 II 1487* (UŁS, s. 52, 189; T. Stolarczyk, *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI wieku, Wieluń 2005, s. 50, 51), pozostawienie przydomka Wierusz przez rękę 3 z dopisaniem słowa „judex” może świadczyć, że ostatnie nawarstwienia tekstu zostały już odniesione do Mikołaja Wierusza z Walichnow h. Wierusz, sędziogo wieluńskiego 4 II 1488–30 IV 1498* (UŁS, s. 52, 189; T. Stolarczyk, *Szlachta wieluńska...*, s. 51), co nie powinno dziwić, gdyż obaj następujący po sobie sędziowie ziemscy wieluńscy należeli do tej samej rozrodzonej rodziny Wierusów.

²⁵ *Jan Wierusz z Kowali i Walichnow h. Wierusz, chorąży wieluński 16 VII 1455–22 II 1487* (UŁS, s. 146, 171; T. Stolarczyk, *Szlachta wieluńska...*, s. 226).

²⁴ *Jakub ze Starzechowic (Starzechowski), burgrabia wieluński 1468, chorąży wieluński 7 X 1488–ok. 14 IV 1497* (UŁS, s. 146, 186; T. Stolarczyk, *Szlachta wieluńska...*, s. 235).

²⁶ *Paweł z Borzykowy i Balina h. Awdaniec, miecznik sieradzki 18 I 1485–17 VI 1494, potem stolnik sieradzki, starosta przedecki 1490–1494* (UKD, s. 228, 230; UŁS, s. 111, 159).

²⁷ *Mikołaj z Bronowa (Bronowski) h. Korab, kanonik wrocławski i łęczycki 1470, pisarz królewski 1471–1485, dworzanin królewski, pokojowiec królewiczów, pisarz ziemski sieradzki 15 I 1476–16 X 1489, kasztelan spycimierski 24 XI 1490–17 I 1492* (UŁS, s. 113, 135, 161; A. Kowalska-Pietrzak, *Pralaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku, Łódź 2004, s. 285–286; B. Możejko, S. Szybkowski, B. Śliwiński, Krąg rodzinny i kariera pisarza ziemskiego sieradzkiego, kasztelana spycimierskiego Mikołaja Bronowskiego z Wielkiego Bronowa (zm. 1492), Gdańsk 2003).*

²⁸ *Ambroży Pampowski h. Poronia, pisarz królewski 1469–1473, krajczy dworu królewiczów 1473–1480, chorąży koronny 1480–1484, stolnik poznański 1480–1484, pisarz ziemski kaliski 1480, krajczy nadworny 1484–1493, cześnik nadworny, kasztelan rozpierski 11 I 1487–21 IX 1494, wojewoda sieradzki 1494–1510, starosta łęczycki 1496–1499, starosta generalny Wielkopolski 1498–1504, starosta malborski 1504–1510, starosta – tenutariusz średzki, pyzdrowski, kolski, koniński, gnieźnieński* (J. Wiesiołowski, *Pampowski Ambroży [w:] PSB, t. 25, Wrocław 1980, s. 105–107; UC, s. 26, 33, 62, 193; UŁS, s. 88–89, 98, 130, 180–181; UW, s. 115, 154–155, 175, 194; J. Wiesiołowski, Ambroży Pampowski – starosta Jagiellonów. Z dziejów awansu społecznego na przełomie średniowiecza i odrodzenia, Wrocław 1976, passim).*

²⁹ *Zob. przyp. 3.*

³⁰ Mikołaj z Gomulina (Gomolina) h. Jelita, pisarz ziemski sieradzki tu (marzec 1491–21 XII 1492) i po 3 VI, a przed 15 X 1492–3 II 1516 (UŁS, s. 113, 166; *Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 155, 281).

³¹ Wincenty Malski h. Nałęcz, podczas sporządzania wykazu bez urzędu, tytułowany słusznie wojewodzie, jako syn nieżyjącego wojewody sieradzkiego Wojciecha Malskiego, potem podkomorzy sieradzki 26 VIII 1493–8 VII 1505 (UŁS, s. 116, 175; *Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 158, 272; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 348–352).

³² Mikołaj z Kutna h. Ogon, podstoli gostyniński 1459 (już 1455?), stolnik gostyniński 1461–1464, wojewoda rawski 1465–1467, wojewoda łęczycki 1467–1493, starosta gostyniński 1459–1493, starosta generalny Wielkopolski 18 II 1484 (nominacja)–zm. 2 X 1493 (A. Gąsiorowski, *Kucieniński Mikołaj [w:] PSB*, t. 16, Wrocław 1971, s. 63; UW, s. 175, 190; K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku. Studium z dziejów osadnictwa i elity władzy na Mazowszu średniowiecznym*, Warszawa 2009, s. 165–166; S. Szybkowski, *Możnowładztwo i szlachta ziemi gostynińskiej w późnym średniowieczu. Uzupełnienia genealogiczne i prozopograficzne*, „*Rocznik Mazowiecki*” 2011, t. 23, s. 14–15).

³³ Tomasz z Soboty h. Doliwa, miecznik łęczycki 1438–1445, sędzia łęczycki 1447–1459, kasztelan łęczycki 16 VIII 1459–1 I 1486 (J. Bieniak, *Sobocki Tomasz [w:] PSB*, t. 39, Warszawa–Kraków 1999–2000, s. 555–556; UŁS, s. 46, 54, 74, 185).

³⁴ Andrzej Rżawy z Wroczyń h. Ogon, kasztelan brzeziński 11 I 1480–21 II 1486, kasztelan łęczycki 27 II 1486–7 IV 1495 (UŁS, s. 46, 191).

³⁵ Dzierśław z Bielaw h. Jastrzębiec, podkomorzy łęczycki, zob. przyp. 16.

³⁶ Andrzej z Zakrzyna h. Poraj (Róża), zob. przyp. 6.

³⁷ Florian z Gaju h. Jelita, podłowczy łęczycki 1459, sędzia łęczycki 17 V 1460–11 VI 1495 (UŁS, s. 65, 165).

³⁸ Marcin z Umienia h. Ogon, podsędek łęczycki 3 I 1475–22 X 1493 (UŁS, s. 68, 189).

³⁹ Mikołaj a recte Wojciech z Bielaw h. Jastrzębiec, w czasie sporządzenia pierwotnej warstwy wykazu podczaszym łęczyckim był Wojciech z Bielaw (wcześniej podkoni łęczycki 1450–1454), który urząd podczaszego sprawował 27 III 1457–28 IX 1490, jego syn Mikołaj był podczaszym dopiero w latach 1491–1516, w wykazie musiało zatem dojść do pomyłki w imieniu dziedzica Bielaw dzierżącego aktualnie podczaszostwo (UŁS, s. 63, 160; *Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 76, 243).

⁴⁰ Jan z Bielaw i Młogoszyń h. Jastrzębiec, łowczy mniejszy łęczycki 1466–1477, podstoli łęczycki 17 X 1478–11 X 1496 (UŁS, s. 52, 159), przy czym urzędu podstolego łęczyckiego w ogóle nie ujęto w wykazie. W rzeczywistości łowczym mniejszym łęczyckim w okresie 1 I 1483–5 IX 1503 był Stefan ze Śleszyna h. Doliwa (UŁS, s. 52; *Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 66). Może jednak Jana z Bielaw pomyłono z łowczym większym łęczyckim Janem Karwatem z Łęki h. Topór (28 II 1459–22 VI 1484) (UŁS, s. 53). J. Bieniak (*Wykaz*, s. 431) identyfikuje łowczego z łowczym większym łęczyckim Janem Karwatem, nie biorąc pod uwagę tego, że w wykazie przydomek urzędnika jest wyraźnie podany jako „z Bielaw”.

⁴¹ Marcin z Krośniewic h. Awdaniec, wicestarosta łęczycki, łowczy większy łęczycki 12 II 1485–3 VII 1487 (UŁS, s. 53, 171).

⁴² Stanisław z Goślubia i Bratoszewic h. Sulima, miecznik łęczycki 1448–1450, podstoli łęczycki 1451–1453, stolnik łęczycki 29 V 1455–2 VII 1488, zm. przed 12 X 1490 (A. Szymczakowa, *Stanisław z Goślubia i Bratoszewic [w:] PSB, t. 42, Warszawa–Kraków 2003–2004, s. 34, 35; UŁS, s. 54, 71, 78, 166).*

⁴³ Wojciech z Domaradzyna, skarbnik łęczycki 9 XI 1480–18 VI 1505 (UŁS, s. 76, 164; *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 89, 252).

⁴⁴ Piotr z Gaju h. Jelita, chorąży mniejszy łęczycki 2 III 1469–31 I 1486 (UŁS, s. 39, 165).

⁴⁵ Jan z Pniewa, chorąży mniejszy łęczycki 30 V 1486–19 VII 1496 (UŁS, s. 39, 181).

⁴⁶ Jan z Golic (Golicki), chorąży większy łęczycki 17 X 1486–18 V 1507 (UŁS, s. 41, 166; *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 54, 255).

⁴⁷ Andrzej Rżawy z Wroczyń, tu mylnie z imieniem „Mikołaj”, zob. przyp. 34.

⁴⁸ Zob. przyp. 6.

⁴⁹ Władysław (Włodek) z Miłonic h. Sulima, podstoli łęczycki 1465–1474, cześnik łęczycki 5 VIII 1475–18 X 1485, kasztelan inowłodzki 27 II 1486–13 VI 1503 (UŁS, s. 71, 176; *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 38, 275; S. Leitgeber, *Grocholscy herbu Sulima, przydomku z Oporowa. Dzieje wielkopolskiej rodziny w XV–XVII wieku, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne” 1992, t. 2, s. 27–30).*

⁵⁰ Ninota z Wojciechowic h. Jelita, wojski łęczycki 27 V 1482–10 VI 1488 (UŁS, s. 84, [1]90).

⁵¹ Kasztelan konarski łęczycki niewypełniony przez rękę 1, był nim wówczas Mikołaj Puczek z Nędzzerzewa h. Rola, komornik ziemski łęczycki 1473–1474, podstoli łęczycki 1475–1477, kasztelan konarski łęczycki 22 IV 1477–1 I 1485, zm. przed 22 II 1485 (UŁS, s. 47, 48, 71, 177).

⁵² Miecznik łęczycki niewypełniony przez rękę 1, był nim wówczas Adam z Parzęczewa h. Rola, miecznik łęczycki 18 XI 1479–3 II 1487 (UŁS, s. 55, 190), podany niżej przez tę samą rękę bez urzędu (dopisała go dopiero ręka 3).

⁵³ Jan z Woźnik h. Junosza, chorąży większy łęczycki 20 II 1484–13 III 1486, podkomorzy łęczycki 23 IV 1486–7 XI 1498, starosta rawski, starosta przededki 1495–1498 (UKD, s. 228, 245; UŁS, s. 40, 62, [1]90–191).

⁵⁴ Zob. przyp. 52.

⁵⁵ Stanisław z Pokrzywnicy (Koprzywnicy?) identyczny zapewne z ostatnim znany źródłem komornikiem ziemskim łęczyckim Stanisławem z Gieczna, notowanym 18 XII 1476–15 V 1481, zm. przed 22 II 1485, jeśli by tak było, to tu (koniec 1482/późna wiosna 1483) jest ostatnia wzmianka o nim (UŁS, s. 48, 165).

⁵⁶ Mikołaj z Dobrzelina h. Doliwa, kasztelan inowłodzki 29 V 1475–3 XII 1482, następca dopiero 5 VI 1484 (UŁS, s. 37, 163).

⁵⁷ Adam z Woźnik h. Junosza, cześnik łęczycki 17 X 1486–8 XI 1496, sędzia łęczycki 3 IV 1498–14 VII 1506 (UŁS, s. 44, [1]90; *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 87, 306).

⁵⁸ Wincenty ze Stąpki h. Doliwa, kasztelan konarski brzeski 13 VII 1487–4 XI 1504 (UKD, s. 243; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 703–704).

⁵⁹ Jan Szamowski z Szamowa h. Prus, kasztelan konarski łęczycki 2 II 1485–28 IX 1512 (ekspektatywa już 10 XII 1484, rezygnacja około 3 VI 1513), zm. po 4 III 1516, burgrabia łęczycki, burgrabia brzeski, wicestarosta brzeski, wicestarosta sieradzki,

wicestarosta łęczycki (ULS, s. 47, 187; *Urzednicy województwa łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku...*, s. 64, 295; *L. Ćwikła, Ród Prusów...*, s. 99, 100, 117–119; *S. Szybkowski, rec.: L. Ćwikła, Ród Prusów...*; „*Studia Źródłoznawcze*” 2020, t. 58, s. 281, 282).

⁶⁰ *Jan Kościelecki ze Skepego h. Ogon, chorąży większy dobrzyński 11 III 1483, kasztelan kruszewicki 3 I 1484–25 VI 1484, kasztelan dobrzyński 21 II 1485–4 XI 1494, wojewoda inowrocławski 1497–1498, starosta dobrzyński 3 VIII 1485–1 VIII 1498, starosta kolski 1490–1498 (UKD, s. 210, 212, 235, 256, 262, 263, 296, 305; S. Szybkowski, *Kościeleccy ze Skepego h. Ogon i ich protoplaści. Studium z dziejów późnośredniowiecznej rodziny możnowładczej, Gdańsk 2018*, s. 341–369).*

⁶¹ *Jan Czyrski (z Czarnego) h. Ogon, podkomorzy dobrzyński 13 XII 1484–1499 (UKD, s. 271, 302; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 494).*

⁶² *Mikołaj z Chodowa (Chodowski) i Szpetala h. Sulima, chorąży inowrocławski 9 II 1479–8 IV 1483 i tu (1485), miecznik dobrzyński jesień 1489/lato 1491–10 IV 1492 (UKD, s. 196, 197, 232, 253, 253, 266, 302).*

⁶³ *Kasztelan rypiński. niewypełniony przez rękę 2, był nim Andrzej Słup z Myśluborzyc h. Dołęga, przedtem chorąży większy dobrzyński 16 III 1469–24 VIII 1477, kasztelan rypiński 1 III 1479–4 VI 1493 (UKD, s. 256, 287, 307). Podany niżej przez rękę 7.*

⁶⁴ *Piotr ze Smółska (Smółski) h. Nałęcz, miecznik dobrzyński tu (1485), cześnik dobrzyński 1486–przed 1490 (UKD, s. 259, 266, 311).*

⁶⁵ *Zob. przyp. 60.*

⁶⁶ *Zob. przyp. 63.*

⁶⁷ *Mikołaj z Radzików Wielkich h. Ogon, chorąży większy dobrzyński tu (1486/1489)–26 II 1488, kasztelan słoński 1497–1500, kasztelan rypiński 1502–1503 kasztelan dobrzyński (1503) 1505–1518 (T. Żebrowski, *Radzikowski Mikołaj [w:] PSB, t. 30, Wrocław 1987*, s. 85–86; UKD, s. 256, 291, 310; *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy, oprac. K. Mikulski, W. Stanek, Kórnik 1990*, 172, 205, 212, 262).*

⁶⁸ *Mikołaj z Ossówki h. Ogon, podsędek dobrzyński 4 III 1471 – tu (1486/1489) (UKD, s. 275, 309).*

⁶⁹ *Piotr z Rembielina h. Dołęga, wojski dobrzyński 20 IX 1472–1480, sędzia dobrzyński, tu (1486/1489)–zm. przed 25 II 1490, burgrabia malborski, wójt Wielkich Żuław (UKD, s. 279, 284, 310).*

⁷⁰ *Piotr Działyński z Woli h. Ogon, cześnik dobrzyński 14 III 1480–26 VIII 1481, kasztelan słoński 16 II 1485–25 X 1493 (UKD, s. 259, 291, 303).*

⁷¹ *Maciej z Ossówki h. Ogon, łowczy dobrzyński tu (1486/1489), podsędek dobrzyński 1 I 1493 (UKD, s. 265, 275, 308).*

⁷² *Mikołaj z Ossówki h. Ogon, kanclerz (pisarz ziemski dobrzyński) tu (1486/1489)–21 I 1500, wojski dobrzyński 1 I 1493–17 II 1501 (UKD, s. 284, 299, 300, 309).*

⁷³ *Jan z Księtego h. Ogon, podłowczy dobrzyński 9 IX 1470 – tu (1486/1489) (UKD, s. 273, 305).*

⁷⁴ *Andrzej z Oporowa h. Sulima, sekretarz królewski, kanonik i prałat licznych kapituł, podkanclerz koronny od 30 VIII 1479 do śmierci, biskup warmiński 1471 (nie objął), administrator biskupstwa przemyskiego i biskup przemyski 1476–1481, biskup włocławski od 12 X 1481 do śmierci, zm. pomiędzy 25 IV 1483 a 7 V 1483 (P. Dembiński, *Poznańska kapituła katedralna...*, s. 357–360; T. Pietras, *Oporowscy**

herbu Sulima. Kariera rodziny możnowładczej w późnośredniowiecznej Polsce, *Łódź* 2013, s. 163–177, w obu pracach podana starsza literatura przedmiotu).

⁷⁵ Piotr Mosiński z Bnina h. Łodzia, pisarz królewski 1474, sekretarz królewski 1476–1483, kanonik i prałat licznych kapituł, biskup przemyski 1481–1483, biskup włocławski wybrany przez kapitułę 1 VIII 1483, zatwierdzony przez papieża 19 X 1483, pozostawał nim do śmierci, zm. 7 III 1494 (P. Dembiński, *Poznańska kapituła katedralna...*, s. 621–623, tu zebrana starsza literatura przedmiotu).

⁷⁶ Piotr Donin z Prawkowic i Ujazdu h. Łabędź, dworzanin królewski od 1450, marszałek nadworny 1457–1463, wojski większy sieradzki 1456, podkomorzy sandomierski 1461–1477, kasztelan sieradzki 1478–1480, wojewoda brzeski 22 VII 1480–27 IV 1484, starosta łęczycki 1472–1484, starosta malborski 1478–1484, zm. 20 V 1484 (UC, s. 85, 196; UKD, s. 192, 241; UŁS, s. 88, 107, 132, 182; UM, s. 196, 357; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 664–666).

⁷⁷ Jan z Oporowa h. Sulima, pisarz ziemski łęczycki 1463–1469, kasztelan brzeziński 1469–1475, kasztelan brzeski 13 VII 1475–11 I 1480, wojewoda inowrocławski 11 V 1480–15 VII 1484, wojewoda brzeski 5 X 1484–5 X 1493, starosta inowrocławski 24 IV 1482–1 VIII 1486 starosta kruszwicki, zm. 7 II 1494 (UKD, s. 183, 193, 210, 220, 240; UŁS, s. 36, 178; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 569–570; T. Pietras, *Oporowscy...*, s. 177–196).

⁷⁸ Maciej ze Służewa h. Sulima, chorąży inowrocławski 1466–1474, kasztelan kruszwicki 5 IX 1475–25 IX 1480, kasztelan brzeski 5 III 1481–3 III 1491, wojewoda inowrocławski 2 XI 1491–4 VIII 1494, wojewoda brzeski 13 X 1494–20 IV 1496, wojewoda łęczycki 1496–1501, starosta malborski 1498–1500 (UKD, s. 183, 193, 196, 210, 212, 242; UŁS, s. 83, 185; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 604–606).

⁷⁹ Kasztelan kowalski, niewypełniony przez rękę I, był nim wówczas Wojciech z Kościoła (Kościelnej Wsi) h. Ogon, kasztelan kowalski 13 VI 1469–2 V 1497 (UKD, s. 236; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 708, 709).

⁸⁰ Marcin z Chodowa, cześnik brzeski 9 III 1468–15 VIII 1500 (UKD, s. 231; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 608, 609).

⁸¹ Andrzej (mylnie Mikołaj) z Pierowej Woli h. Doliwa, chorąży brzeski 6 IX 1463–1 VI 1484, kasztelan kruszwicki 9 V 1485–18 VIII 1491, kasztelan brzeski 29 XI 1491–3 III 1496, wojewoda brzeski 16 VII 1496–16 V 1498 (UKD, s. 181, 212, 241; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 514–516).

⁸² Sędziwoj (tu mylnie Piotr) Rogala z Rogalina h. Jasiona, urząd też pomylony (podsędek), w rzeczywistości sędzia brzeski 15 XI 1462–20 XI 1487 (UKD, s. 190, 241; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 676, 677).

⁸³ Łazarz (mylnie Wacław, imię brata) z Wielkiego Lubrańca h. Godziemba, podsędek brzeski 8 I 1476–4 V 1484 (UKD, s. 244; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 595, 596).

⁸⁴ Jakub z Warzymowa h. Pomian, mylnie jako stolnik brzeski, którym był wówczas Zygmunt z Grabowa h. Ogon (10 VIII 1459–19 I 1490, UKD, s. 191, 233), podstoli brzeski tu (koniec 1482/późna wiosna 1483)–1 VI 1484 (UKD, s. 190, 244; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 549, 550).

⁸⁵ Bronisz (Bronisław) ze Smółska h. Pomian, w rzeczywistości nie podstoli brzeski, ale podstoli inowrocławski 10 VI 1467–5 I 1501 (UKD, s. 204, 242; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 530, 531).

⁸⁶ Wincenty z Głębokiego h. Doliwa, miecznik brzeski tu (koniec 1482/późna wiosna 1483) i 25 II 1485–4 XI 1493 (UKD, s. 186, 233; Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 701).

⁸⁷ Borzuj z Żukowa (Żukowski) h. Łabędź, podkomorzy brzeski 14 XII 1479–9 V 1492 (UKD, s. 187, 245; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 529, 530).

⁸⁸ Zob. przyp. 77.

⁸⁹ Zob. przyp. 78.

⁹⁰ Krystyn ze Smólska h. Pomian, podkoni brzeski 1453, łowczy brzeski 1456–1457, kasztelan inowrocławski 15 III 1458–12 IX 1497, zm. przed 26 V 1500 (UKD, s. 185, 187, 199, 242; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 589, 590).

⁹¹ Jan Kościelecki z Kościelca h. Ogon, kasztelan kruszwicki 8 XII 1480–10 VIII 1483, podkomorzy dobrzyński 13 V 1482–24 III 1483 (do śmierci), starosta bydgoski 1 II 1480–5 VII 1483 (do śmierci), starosta nieszański, starosta świecki, zm. przed 22 XII 1483 (UKD, s. 212, 235, 269, 304, 305; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 560, 561).

⁹² Stanisław Modlibog z Modliborzyc h. Rola, podkomorzy inowrocławski 17 VII 1470–20 III 1500 (UKD, s. 202, 239; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 685).

⁹³ Florian ze Szrubka h. Sulima, podczaszy inowrocławski 10 VII 1470–15 X 1482 i tu (koniec 1482/późna wiosna 1483) (S. Szybkowski, *Śrobski Florian* [w:] PSB, t. 51, Warszawa–Kraków 2016, s. 175, 176; UKD, s. 202, 243; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 541, 542).

⁹⁴ Mikołaj z Moszczonogo (Kościelnej Wsi) h. Nałęcz, chorąży inowrocławski 1 III 1479–28 V 1482 i tu (koniec 1482/późna wiosna 1483) (UKD, s. 196, 239; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 637, 638).

⁹⁵ Mikołaj ze Służewa h. Sulima, skarbnik brzeski, tylko tu (koniec 1482/późna wiosna 1483) (UKD, s. 205, 242; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 645, 646).

⁹⁶ Jarosław z Rojewa h. Łabędź, tu bez imienia, pisarz ziemski inowrocławski 21 XII 1477 i tu (koniec 1482/późna wiosna 1483), burgrabia inowrocławski 1477 (UKD, s. 200, 242; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 584).

⁹⁷ Jarosław (tu mylnie Marcin) Brzozogłowy z Ludziska h. Grzymała, podsedek inowrocławski 1460–1462, sędzia inowrocławski 15 VII 1466–15 X 1482 i tu (koniec 1482/późna wiosna 1483) (UKD, s. 203–205, 238; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 583).

⁹⁸ Bogusław (Bogusz) z Ostrowa h. Sulima, podczaszy inowrocławski 1466 (?), cześnik inowrocławski 6 VI 1468–15 X 1482 i tu (koniec 1482/późna wiosna 1483), sędzia inowrocławski 16 X 1486–26 IX 1496 (UKD, s. 198, 202, 205, 240; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza...*, s. 528, 529).

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie:

- Księgi grodzkie łęczyckie, ks. 5.
- Księgi ziemskie łęczyckie, ks. 12, 14.
- Metryka Koronna, ks. 14, k. 410–416.

Archiwum Państwowe w Poznaniu:

- Poznań Gr. 10.

Źródła drukowane

Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483, ze spuścizny A. Prochaski, wyd. G. Rutkowska, Warszawa 2005.

Księga ziemska kaliska 1400–1409, wyd. T. Jurek, Poznań 1991.

Księgi ławnicze Starej Warszawy z lat 1454–1535, red. nauk. A. Bartoszewicz, Warszawa 2020.

Materiały do Kodeksu dyplomatycznego Małopolski, t. 5: 1451–1506, edycja elektroniczna, oprac. W. Bukowski, F. Sikora, J. Wroniszewski, red. W. Bukowski, współpr. J. Szyszka, oprac. elektroniczne S. Prinke, Kraków 2014, www.kodeks.pau.krakow.pl.

Matricularum Regni Poloniae summaria, t. 1–3, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1905–198.

Literatura przedmiotu

Baczkowski K., *Kurozwęcki Mikołaj* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 16, Wrocław 1971.

Baczkowski K., *Przerębski (Przerembski) Jan* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 28, Wrocław 1984–1985.

Bieniak J., *Sobocki Tomasz* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 39, Warszawa–Kraków 1999–2000.

Bieniak J., *Wykaz urzędników Polski środkowej w 14 tomie Metryki Koronnej* [w:] *Ecclesia, regnum, fontes. Studia z dziejów średniowiecza*, Warszawa 2014.

Bukowski W., *Burgrabstwo krakowskie do połowy XVI wieku* [w:] *Urzędy dworu monarszego dawnej Rzeczypospolitej i państw ościennych*, red. A. Gašiorowski, R. Skowron, Kraków 1996.

Ćwikła Ł., *Ród Prusów w Łęczyckiem, Sieradzkim i Sandomierskiem do XVI wieku. Rozsiedlenie – majątki – kariery*, Łódź 2019.

- Demiński P., *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich. Studium prozopograficzne 1428–1500*, Poznań 2012.
- Gawęda S., *Głowacki Maciej* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 8, Wrocław 1959–1960.
- Gąsiorowski A., *Kucieński Mikołaj* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 16, Wrocław 1971.
- Gąsiorowski A., *Leszczyński Rafał* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 17, Wrocław 1972.
- Gąsiorowski A., *Urzednicy zarządu lokalnego w późnośredniowiecznej Wielkopolsce*, Poznań 1970.
- Jak czytać rękopis średniowieczny?*, red. P. Géhin, tłum. B. Spieralska, Warszawa 2008.
- Kiryk F., *Kurozwęcki Dobiesław* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 16, Wrocław 1971.
- Kowalska-Pietrzak A., *Praląci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004.
- Kurtyka J., *Wstęp* [w:] *Urzednicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka, Kórnik 1998.
- Leitgeber S., *Grocholscy herbu Sulima, przydomku z Oporowa. Dzieje wielkopolskiej rodziny w XV–XVII wieku*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne” 1992, t. 2.
- Możejko B., Szybkowski S., Śliwiński B., *Krąg rodzinny i kariera pisarza ziemskiego sieradzkiego, kasztelana spycimierskiego Mikołaja Bronowskiego z Wielkiego Bronowa (zm. 1492)*, Gdańsk 2003.
- Pacuski K., *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostyńskiej w XIV i XV wieku. Studium z dziejów osadnictwa i elity władzy na Mazowszu średniowiecznym*, Warszawa 2009.
- Pietras T., *Oporowscy herbu Sulima. Kariera rodziny możnowładczej w późnośredniowiecznej Polsce*, Łódź 2013.
- Piotrowicz K., *Brudzewski Mikołaj* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937.
- Rabiej P., *Dokumenty Unii Horodelskiej* [w:] *1413 m. Horodlès aktai (dokumentai ir tyrinėjimai)/Akty horodelskie z 1413 roku (dokumenty i studia)*, sudarė/red. J. Kiaupienė, L. Korczak, parengė/oprac. J. Kiaupienė, L. Korczak, P. Rabiej, E. Rimša, J. Wroniszewski, Vilnius/Kraków 2013.
- Stolarczyk T., *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI wieku*, Wieluń 2005.
- Szybkowski S., *Kościeleccy ze Skepego h. Ogon i ich protoplaści. Studium z dziejów późnośredniowiecznej rodziny możnowładczej*, Gdańsk 2018.

- Szybkowski S., *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006.
- Szybkowski S., *Możnowładztwo i szlachta ziemi gostynińskiej w późnym średniowieczu. Uzupełnienia genealogiczne i prozopograficzne*, „Rocznik Mazowiecki” 2011, t. 23.
- Szybkowski S., rec.: Ł. Ćwikła, „Ród Prusów w Łęczyckiem, Sieradzkim i Sandomierskiem do XVI wieku. Rozsiedlenie – majątki – kariery”, Łódź 2019, „Studia Źródłoznawcze” 2020, t. 58.
- Szybkowski S., *Śróbski Florian* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 51, Warszawa–Kraków 2016.
- Szymczakowa A., „*Nobiles Siradienses*”. *Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Pobogów*, Warszawa 2011.
- Szymczakowa A., *Stanisław z Goślubia i Bratoszewic* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 42, Warszawa–Kraków 2003–2004.
- Szymczakowa A., *Szlachta sieradzka w XV wieku. „Magnifici et generosi”*, Łódź 1998.
- Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziała, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, Kórnik 1992.
- Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, S. Szybkowski, Kórnik 2014.
- Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski, W. Stanek, Kórnik 1990.
- Urzednicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, Wrocław 1985.
- Urzednicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P.K. Wojciechowski, B. Wyrozumska, Wrocław 1990.
- Urzednicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka, Kórnik 1998.
- Urzednicy województwa lubelskiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. W. Kłaczewski, W. Urban, Kórnik 1991.
- Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Opaliński, H. Żerek–Kleszcz, Kórnik 1993.
- Wiesiołowski J., *Ambroży Pampowski – starosta Jagiellonów. Z dziejów awansu społecznego na przełomie średniowiecza i odrodzenia*, Wrocław 1976.
- Wiesiołowski J., *Pampowski Ambroży* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 25, Wrocław 1980.

- Wolff A., *Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku*, „*Studia Źródłoznawcze*” 1957, t. 1.
- Zajączkowski S.M., *Łaski Jarosław* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 18, Wrocław 1973.
- Zajączkowski S.M., *Majątności Wężyków w Sieradzkim od końca XIV do początków XVI w.*, [w:] *Personae, colligationes, facta*, red. J. Bieniak *et al.*, Toruń 1991.
- Żebrowski T., *Radzikowski Mikołaj* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 30, Wrocław 1987.

Abstract

On the Lists of Officials from Sieradz, Łęczyca, Kujawy, and Dobrzyń in Crown Register 14 and Their Dating Reconsidered

The article examines attempts to date the list of Central Polish officials (the Sieradz, Łęczyca, Dobrzyń, and Kujawy areas), given on fol. 211v–212 of the Crown Register (Metryka Koronna – MK) 14 kept in the Central Archives of Historical Records in Warsaw. Sobiesław Szybkowski dated the Kuyawa lists roughly to the years 1480–1484, and the Dobrzyń lists to 1485, with corrections made in them in the years 1491–1494. Janusz Bieniak, on the other hand, dated the original level of the Sieradz, Łęczyca, Dobrzyń and Kujawy lists to the spring or early summer of 1484, earlier additions to the Dobrzyń lists to the years 1485–1489, and later amendments to all lists to the period after 1491. A closer analysis of the external features of the original lists of officials from the areas of Sieradz, Łęczyca, Dobrzyńska, and Kujawy from fol. 2011v–212 MK 14, suggests somewhat different possibilities than before regarding the approximate dating of this important source. It seems that seven hands contributed to its final shape. The first level of the text came from hand no. 1, who planned the list concerning the areas of Sieradz, Łęczyca, Brzeg voivodship (fol. 211v MK 14), and Inowrocław voivodship (beginning of fol. 212 MK 14). It was probably written at the end of 1482 or at the beginning of 1483 (by late spring). The first additions to this list were made by hand no. 2, who also started the Dobrzyń list in free space at the bottom of the first column at fol. 211v. This probably happened in 1485. The next hands, nos 3–7, supplemented and modified the Central Poland lists up to the last years of the reign of Kazimierz Jagiellończyk. Interventions (in the form of deletions) took place during the reign of Jan Olbracht.

The annex to the article is a full critical edition of the list of officials of Central Poland from Crown Register (Metryka Koronna) 14.